

หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม

รายวิชาเลือก

การอนุรักษ์วัฒนธรรม
ประเพณีในภาคต่าง ๆ
รหัส สค 12009

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
สำหรับคนไทยในต่างประเทศ

ระดับประถมศึกษา

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ

เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 45 /2554

ชื่อหนังสือ : หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม
รายวิชาเลือก การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ รหัส สค 12009
หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
สำหรับคนไทยในต่างประเทศ

ISBN :

พิมพ์ครั้งที่ : 1/2554

ปีที่พิมพ์ : 2554

จำนวนพิมพ์ : 100 เล่ม

เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 45 /2554

จัดพิมพ์และเผยแพร่ : ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
กระทรวงศึกษาธิการ
โทร. 0 2281 7217 - 8, 0 2628 5329, 0 26285331
โทรสาร 0 2628 5330

เว็บไซต์ : <http://www.nfe.go.th/0101-v3/frontend/>

: <http://mesupa.blogspot.com/2008/11/barcode.html>

คำนำ

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ ได้ดำเนินการจัดทำหนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม รายวิชาเลือก รหัส สค 12009 การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ ขึ้น เพื่อใช้ในการเรียนการสอน ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับ คนไทยในต่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีตามวิถีประชาธิปไตย มีจิตสาธารณะ เพื่อความสงบสุขของสังคม โดยผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และปฏิบัติเพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจในสาระเนื้อหานี้ รวมทั้งหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้หรือสื่ออื่น ๆ เพิ่มเติมได้

ในการดำเนินการจัดทำหนังสือเรียนเล่มนี้ ได้รับความร่วมมือที่ดีจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องที่ร่วมค้นคว้าและเรียบเรียงเนื้อหาสาระจากสื่อต่างๆ เพื่อให้ได้สื่อที่สอดคล้องกับหลักสูตร และเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนที่อยู่นอกระบบอย่างแท้จริง ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ ขอขอบคุณคณะที่ปรึกษา คณะผู้เรียบเรียง ตลอดจนคณะผู้จัดทำทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือด้วยดี ว่าง โอกาสนี้

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ หวังว่าหนังสือเรียนเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและการจัดการเรียนการสอน หากมีข้อเสนอแนะประการใดจะขอน้อมรับไว้ด้วยความขอบคุณยิ่ง

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ

สารบัญ

หน้า

คำนำ

สารบัญ

คำแนะนำในการใช้หนังสือเรียน

คำอธิบายรายวิชา

โครงสร้างรายวิชาการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ (สค 12009)

บทที่ 1	ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี	1
	เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ และลักษณะของวัฒนธรรมประเพณี	2
	เรื่องที่ 2 ลักษณะของวัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ	7
บทที่ 2	วัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ	11
	เรื่องที่ 1 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคเหนือ	12
	เรื่องที่ 2 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคใต้	20
	เรื่องที่ 3 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	28
	เรื่องที่ 4 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคกลาง	35
	เรื่องที่ 5 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	42
	เรื่องที่ 6 การอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมประเพณี	47
	แนวเฉลยกิจกรรมท้ายบท	49
	บรรณานุกรม	53
	คณะผู้จัดทำ	55

คำแนะนำการใช้หนังสือเรียน

หนังสือเรียนสาระวิชา การพัฒนาสังคม รายวิชาเลือกการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในภาค ต่าง ๆ รหัส สค 12009 (1 หน่วยกิต) ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับคนไทยในต่างประเทศ ประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำชี้แจงก่อนเรียนรู้รายวิชา

ส่วนที่ 2 เนื้อหาสาระและกิจกรรมท้ายบท

ส่วนที่ 3 แนวตอบกิจกรรมท้ายบท และหรือแบบทดสอบย่อยท้ายบท

ส่วนที่ 1 คำชี้แจงก่อนเรียนรู้รายวิชา

ผู้เรียนต้องศึกษารายละเอียดในคำนำและคำแนะนำการใช้หนังสือเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจและเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ของรายวิชา ซึ่งการเรียนรู้เนื้อหาและการปฏิบัติกิจกรรมท้ายบท ควรปฏิบัติดังนี้

1. ทหารหรือครูประจำกลุ่ม / ครูผู้สอน เพื่อร่วมกันวางแผนการเรียน (ใช้เวลาเรียน 40 ชั่วโมง)
2. ศึกษาเนื้อหาจากหนังสือเรียน หากมีข้อสงสัยเรื่องใดสามารถศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้จากสื่อต่าง ๆ หรือทหารหรือครูประจำกลุ่ม / ครูผู้สอน เพื่อขอคำอธิบายเพิ่มเติม
3. ทำกิจกรรมท้ายบทเรียนตามที่กำหนด
4. เข้าสอบวัดผลการเรียนรู้ปลายภาคเรียน
5. สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผลรายวิชา ซึ่งมีคะแนนเต็ม 100 คะแนน โดยแบ่งสัดส่วนคะแนนเป็นระหว่างภาคเรียน 60 คะแนน และปลายภาคเรียน 40 คะแนน ดังนี้

5.1 คะแนนระหว่างภาคเรียน 60 คะแนน แบ่งส่วนคะแนนตามกิจกรรม ได้แก่

- 1) ทำกิจกรรมท้ายบทเรียน 20 คะแนน โดยทำกิจกรรมท้ายบทให้ครบถ้วน
- 2) ทำบันทึกการเรียนรู้ 20 คะแนน โดยสรุปย่อเนื้อหาหรือวิเคราะห์เนื้อหาจากการศึกษาหนังสือเรียนรายวิชานี้ เพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการเรียนรู้ และการนำความรู้ไปใช้ โดยทำตามที่ครูกำหนด และจัดทำเป็นรูปแบบเอกสารความรู้ ดังนี้
  - ปก (รายละเอียดเกี่ยวกับตัวผู้เรียน: ชื่อ-นามสกุล รหัสประจำตัว ระดับการศึกษา ศก.ร.กศน. ของผู้เรียน และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ)
  - ส่วนบันทึกการเรียนรู้ (เนื้อหาประกอบด้วย : หัวข้อ/เรื่องที่ศึกษา และจุดประสงค์ที่ศึกษา และขั้นตอนการศึกษาโดยระบุว่าวิธีรวบรวมข้อมูลอย่างไร นำข้อมูลมาใช้อย่างไร)
  - ส่วนสรุปเนื้อหา (สรุปสาระความรู้สำคัญตามเนื้อหาที่ได้บันทึกการเรียนรู้)

- ประโยชน์ที่เกิดกับตัวผู้เรียน (บอกความรู้ที่รับและนำมาพัฒนาตนเอง /การนำไปประยุกต์ใช้ในรายวิชาอื่น ๆ หรือในชีวิตประจำวัน)

3) **ทำรายงานหรือโครงการ คิดสัดส่วน 20 คะแนน** โดยจัดทำเนื้อหาเป็นรายงานหรือโครงการ ตามที่ครูกำหนด รูปแบบเอกสารรายงานหรือโครงการดังนี้

3.1) การทำรายงานหรือโครงการตามที่ครูมอบหมาย ให้ดำเนินการตามรูปแบบกระบวนการทำรายงานหรือโครงการ ตามรูปแบบเอกสารดังนี้

- ปก (เรื่องที่รายงาน รายละเอียดเกี่ยวกับตัวผู้เรียน : ชื่อ-นามสกุล รหัสประจำตัว ระดับการศึกษา ศก.ร.กศน. ของผู้เรียน และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กลุ่มเป้าหมายพิเศษ)

- คำนำ
- สารบัญ
- ส่วนเนื้อหา (หัวข้อหลัก หัวข้อย่อย)
- ส่วนเอกสารอ้างอิง

3.2) การทำโครงการ ตามที่ครูมอบหมาย และดำเนินการตามกระบวนการทำรายงาน โดยจัดทำตามรูปแบบเอกสารดังนี้

- ปก (ชื่อโครงการ รายละเอียดเกี่ยวกับตัวผู้เรียน : ชื่อ-นามสกุล รหัสประจำตัว ระดับการศึกษา ศก.ร.กศน. ของผู้เรียน และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กลุ่มเป้าหมายพิเศษ)

- หลักการและเหตุผล
- วัตถุประสงค์
- เป้าหมาย
- ขอบเขตของการศึกษา
- วิธีดำเนินงานและรายละเอียดของแผน
- ระยะเวลาดำเนินงาน
- งบประมาณ
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ

5.2 คะแนนปลายภาคเรียน 40 คะแนน ผู้เรียนต้องเข้าสอบวัดความรู้ปลายภาคเรียน โดยใช้เครื่องมือ (ข้อสอบแบบปรนัย หรือ อัตนัย) ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กลุ่มเป้าหมายพิเศษ

ส่วนที่ 2 เนื้อหาสาระและกิจกรรมท้ายบท

ผู้เรียนต้องวางแผนการเรียน ให้สอดคล้องกับระยะเวลาของรายวิชา และต้องศึกษาเนื้อหาสาระตามที่กำหนดในรายวิชาให้ละเอียดครบถ้วน เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ของรายวิชา ซึ่งในรายวิชานี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 บท ดังนี้

บทที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี

บทที่ 2 วัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ

ส่วนกิจกรรมท้ายบทเรียน เมื่อผู้เรียนได้ศึกษาเนื้อหาแต่ละบท/ตอนแล้ว ต้องทำกิจกรรมท้ายบทเรียนหรือแบบฝึกหัด ตามที่กำหนดให้ครบถ้วน เพื่อสะสมเป็นคะแนนระหว่างภาคเรียน (20 คะแนน)

ส่วนที่ 3 แนวตอบกิจกรรมท้ายบทเรียนหรือแบบฝึกหัด และหรือเฉลยแบบทดสอบย่อย

แนวตอบกิจกรรมท้ายบทเรียนหรือแบบฝึกหัด และหรือเฉลยแบบทดสอบย่อย จัดทำแยกไว้เป็นบทเรียงลำดับ

คำอธิบายรายวิชา สค 12009 การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ
สาระการพัฒนาสังคม ระดับประถมศึกษา
จำนวน 1 หน่วยกิต (40 ชั่วโมง)

มาตรฐานที่ 5.2 ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย มีจิตสาธารณะ เพื่อความสงบสุข ของสังคม

ศึกษาและฝึกทักษะเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

1. ความหมายวัฒนธรรมประเพณี
2. ลักษณะวัฒนธรรมประเพณี
3. ลักษณะวัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ
4. แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

ศึกษาจากผู้รู้ 10 ข้อมูล จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต ฟังคำบรรยายจากผู้รู้ การศึกษาดูงานการจัดวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ และการอภิปรายกลุ่ม

การวัดและประเมินผล

จากการทำรายงานของผู้เรียน แบบทดสอบ ใบงาน การทำงานกลุ่ม

โครงสร้างรายวิชาการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ

สาระสำคัญ

เป็นสาระที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ ซึ่งให้รายละเอียดเกี่ยวข้องกับ ความหมาย ความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณี ลักษณะของวัฒนธรรมประเพณี การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ประวัติความเป็นมา วิธีปฏิบัติและพิธีกรรมของวัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มาตรฐานที่ 5.2 สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีตามวิถีประชาธิปไตย มีจิตสาธารณะ เพื่อความ สงบสุขของสังคม

1. อธิบายความหมายของวัฒนธรรมประเพณี
2. อธิบายลักษณะของวัฒนธรรมประเพณี
3. อธิบายวัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ
4. อธิบายและร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี

ขอบข่ายเนื้อหา

- บทที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี
- เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ และลักษณะของวัฒนธรรมประเพณี
  - เรื่องที่ 2 ลักษณะของวัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ
- บทที่ 2 วัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ
- เรื่องที่ 1 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคเหนือ
  - เรื่องที่ 2 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคใต้
  - เรื่องที่ 3 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคตะวันออก
  - เรื่องที่ 4 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคกลาง
  - เรื่องที่ 5 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
  - เรื่องที่ 6 การอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมประเพณี

สื่อประกอบการเรียนรู้

1. หนังสือวัฒนธรรมประเพณี วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นไทย
2. ซีดีวัฒนธรรมประเพณี
3. เว็บไซต์เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นไทย
4. แหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด วัด ภูมิปัญญา ผู้รู้ในท้องถิ่น เป็นต้น

บทที่ 1

ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี

สาระสำคัญ

วัฒนธรรมประเพณี เป็นเอกลักษณ์ของสังคมแต่ละสังคมที่บ่งบอกถึงความเจริญ และความเสื่อมตลอดจนวิวัฒนาการความเป็นมนุษย์ในสังคม เป็นเครื่องกลมเกลียวจิตใจมนุษย์ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. มีความรู้ความเข้าใจในความหมาย ความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณี
2. มีความรู้ความเข้าใจในลักษณะของวัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ

ขอบข่ายเนื้อหา

- เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ และลักษณะของวัฒนธรรมประเพณี
- เรื่องที่ 2 ลักษณะของวัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ

เรื่องที่ 1 ความหมายความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณี

1.1 ความหมายความสำคัญของวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า เป็นชื่อรวมสำหรับแบบอย่างของพฤติกรรมทั้งหลายที่ได้มาทางสังคม และที่ถ่ายทอดกันไปทางสังคมโดยอาศัยสัญลักษณ์ เช่น ภาษา การทำเครื่องมือ อุตสาหกรรม กฎหมาย การปกครอง ศิลปะ วิทยาศาสตร์ ศีลธรรมและศาสนา รวมถึงอุปกรณ์ที่เป็นวัตถุหรือสิ่งประดิษฐ์

วัฒนธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง

ดังนั้น วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่แสดงถึงความเจริญงอกงามในการอยู่ร่วมกัน และเป็นเครื่องมือที่มนุษย์คิดค้น หรือสร้างขึ้นมาเพื่อช่วยในการดำรงชีวิตได้อย่างสะดวกสบาย มีความสุข

วัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ คือ วัฒนธรรมที่มีรูปร่างสัมผัสได้ หรือเป็นสิ่งของต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมาเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต เช่น เครื่องมือทำมาหากิน เครื่องใช้ในบ้านเรือน เครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องดนตรี ภาพวาด รูปปั้น สิ่งก่อสร้าง รถยนต์ เป็นต้น และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ หรือวัฒนธรรมทางจิตใจ คือ วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม มองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้ เช่น ภาษา คำพูด ค่านิยม มารยาท ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

ที่มา : <http://www.thaigoodview.com>

ที่มา : <http://courseware.triamudom.ac.th>

ความสำคัญของวัฒนธรรม

1. ช่วยให้ผู้มีความสะดวกสบายขึ้น และสนองความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์
2. ทำให้สมาชิกในสังคมเกิดความสามัคคีมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
3. แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ เนื่องจากชาติที่มีวัฒนธรรมสูงย่อมได้รับการยกย่อง และเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติได้
4. สามารถกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข
5. ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นตลอดจนเศรษฐกิจของไทยดีขึ้น
6. ช่วยให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรือง

ที่มา : <http://web.chiangrai.net>

ที่มา : <http://study.eduzones.com>

ลักษณะของวัฒนธรรม

1. เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในสังคม ไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด และไม่สามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้ เช่น คนภาคเหนือย้ายภูมิลำเนาไปอยู่ภาคใต้ จะต้องเรียนรู้วิธีการประพาศปฏิบัติตน การแสดงกิริยามารยาทต่าง ๆ ในสังคมของภาคใต้ เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การเรียนรู้วิธีการทำนาจากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นต้น
2. เป็นวิถีชีวิต หรือแบบแผนของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ บุคคลที่เกิดในสังคมใดก็จะเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ เช่น การยกมือไหว้เพื่อแสดงความเคารพผู้อาวุโส เป็นต้น
3. วัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการร่วมกันของสมาชิกในสังคม เช่น วัฒนธรรมทางศาสนา เกิดจากความต้องการยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อให้ดำรงชีวิตร่วมกันโดยสงบสุข เป็นต้น
4. เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา วัฒนธรรมเก่าที่ไม่เหมาะสมกับยุคสมัยจะถูกทิ้งไปและจะมีการสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่เหมาะสมกับสังคมและสภาพแวดล้อมมาทดแทนเสมอ เช่น การแต่งกายของคนไทย มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม คือ จากที่เคยนุ่งโจงกระเบน ก็เปลี่ยนมาเป็นชุดสากล เป็นต้น

5. เป็นมรดกของสังคม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นผลของการเรียนรู้ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นหลัง และในขณะเดียวกันก็มีการสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับสังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

1.2 ความหมายความสำคัญของประเพณี

ที่มา : <http://learners.in.th/blog/0860259805/307168>

ที่มา : <http://www.free-webboard.com>

ความหมายของประเพณี

ประเพณี หมายถึง สิ่งที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติอันเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมเดียวกันและปฏิบัติกันมาจนกลายเป็นแบบอย่างความคิด หรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมาช้านาน และมีอิทธิพลจนถึงปัจจุบันนี้ ประเพณี แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ จารีตประเพณี ขนบประเพณี และธรรมเนียมประเพณี

จารีตประเพณี คือ ประเพณีเกี่ยวกับศีลธรรมและจิตใจ มีการบังคับให้กระทำเนื่องจากมีผลต่อสังคมส่วนรวม เช่น ลูกควรกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ใครอกตัญญูก็จะถูกสาปแช่ง นักเรียนควรให้ความเคารพแก่ครูอาจารย์ที่อบรมสั่งสอน ไม่ดูหมิ่น เป็นต้น

ขนบประเพณี คือ ประเพณีที่วางระเบียบไว้เป็นแบบแผนโดยตรง คนในสังคมต้องยึดถือประพฤติปฏิบัติตาม เช่น กฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ เป็นต้น

ธรรมเนียมประเพณี คือ ประเพณีที่เกี่ยวกับการปฏิบัติระหว่างบุคคลต่อบุคคลที่สังคมยอมรับ ไม่มีระเบียบแบบแผนเคร่งครัดเหมือนจารีตประเพณี หรือขนบประเพณี ผู้ฝ่าฝืนอาจถูกสังคมมองว่าขาดการอบรมสั่งสอน เช่น การทักทาย การต้อนรับแขก การไหว้ การเดิน มารยาทในสังคม เป็นต้น

นอกจากนี้ประเพณีที่ปฏิบัติกันอยู่ในสังคมไทย จำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ประเพณีส่วนบุคคล เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของบุคคลในช่วงต่าง ๆ เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การโกนจุก การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

2. ประเพณีส่วนสังคม ได้แก่ ประเพณีหลวง คือประเพณีที่พระมหากษัตริย์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้กระทำ รวมทั้งประเพณีที่รัฐบาลกำหนดในวาระต่าง ๆ ขึ้น เช่น พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินทางชลมารค พระราชพิธีพืชมงคลและจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นต้น ส่วนประเพณีที่รัฐบาลกำหนดขึ้นในวาระต่าง ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีวันสำคัญทางพุทธศาสนาต่าง ๆ เป็นต้น และประเพณีท้องถิ่น คือ ประเพณีที่นิยมปฏิบัติกันในท้องถิ่น หรือในแต่ละภูมิภาค อาจมีความแตกต่างกันบ้างตามสภาพแวดล้อม ความเชื่อ ค่านิยม การดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ประเพณีกินขันโตกของชาวภาคเหนือ ประเพณีทำบุญสารทเดือนสิบของชาวภาคใต้ ประเพณีวิ่งควายของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น

ที่มา : <http://www.chaoprayanews.com>

ที่มา : <http://surutsawadee.blogspot.com>

ความสำคัญของประเพณี

1. เป็นสิ่งที่บอกความเจริญรุ่งเรืองและความก้าวหน้าของชาติ ชาติที่เจริญจะต้องมีประเพณีต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเจริญก้าวหน้า
2. เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญซึ่งแสดงออกถึงความเป็นท้องถิ่น ประเทศชาติ
3. ทำให้คนในสังคมเกิดความภาคภูมิใจในความดีงาม ความเจริญของชาติบ้านเมือง
4. สามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ของประเทศชาติได้
5. ช่วยให้คนในสังคมประพฤติถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่ทำผิดกฎหมายหรือศีลธรรม
6. ทำให้คนในสังคมเกิดความรู้สึกร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่เกิดการแตกแยก ส่งผลให้ประเทศชาติมีความมั่นคง

ลักษณะของประเพณี

1. เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเพื่อการสร้างกุศลผลบุญ มีการประสมประสานระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์และความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยอย่างกลมกลืนแยกจากกันไม่ออก เช่น การบวชนาค การแต่งงาน เป็นต้น
2. เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่และการทำมาหากินของคนไทย เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การตาย การทำนา เป็นต้น
3. เป็นประเพณีที่มีลักษณะยกย่องเชิดชูบุคคลหรือสิ่งที่เคารพสักการะ เช่น ประเพณีไหว้ครู รดน้ำดำหัวใหญ่ เป็นต้น
4. เป็นประเพณีที่เน้นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคม มีความร่วมมือร่วมใจให้อภัยและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เช่น ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น
5. เป็นประเพณีที่แสดงออกถึงความรื่นเริง เช่น มีการละเล่น หรือมีมหรสพสมโภช เฉลิมฉลองในงานและประเพณีต่าง ๆ
6. เป็นประเพณีที่มีการประสานกันระหว่างประเพณีเดิมกับสภาพปัจจุบัน โดยไม่ยึดติดกับของเก่าทั้งหมด แต่เปลี่ยนแปลงรายละเอียดหรือวิธีการบางอย่างให้เหมาะสมกับยุคสมัย

ทำบุญขึ้นบ้านใหม่

ที่มา : <http://www.chaoprayanews.com>

เรื่องที่ 2 ลักษณะของวัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ

สังคมไทยเป็นแหล่งรวมของกลุ่มชนหลายเผ่าพันธุ์อาศัยอยู่ในแต่ละภูมิภาคที่มีสภาพภูมิศาสตร์แตกต่างกัน จึงก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นขึ้นตามภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน

2.1 วัฒนธรรมประเพณีของภาคเหนือ

ภาคเหนือ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ภาคเหนือตอนบน หรือล้านนา และภาคเหนือตอนล่าง ภาคเหนือตอนบน จะใช้ภาษาคำเมือง (ภาษาพื้นเมืองของภาคเหนือ) รับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก ส่วนภาคเหนือตอนล่างใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสาร และรับประทานข้าวเจ้า

วัฒนธรรมประเพณีของภาคเหนือ เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะวัฒนธรรมประเพณีล้านนาที่ยังคงยึดมั่นในพระพุทธศาสนา แสดงออกถึงไมตรีจิต ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งกันและกัน มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน วัฒนธรรมประเพณีของภาคเหนือ เช่น ประเพณีสงกรานต์ หรือปีใหม่เมือง ประเพณีกินขันโตก ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีปอยส่างลอง หรือบวชลูกแก้ว ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า เป็นต้น

ประเพณีตานก๋วยสลาก

ที่มา : <http://www.med.cmu.ac.th>

ประเพณีปอยส่างลอง หรือบวชลูกแก้ว

ที่มา : <http://www.bankoku.org>

2.2 วัฒนธรรมประเพณีของภาคใต้

ภาคใต้มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน เป็นแหล่งรับอารยธรรมจากพระพุทธศาสนา ฮินดูและอิสลาม โดยได้หล่อหลอมเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีเอกลักษณ์เด่น เช่น ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีถือศีลกินผัก ประเพณีลากพระหรือชักพระ ประเพณีการแข่งขันเรือก้อและด้วยผีพาย การเล่นหนังตะลุง การรำมโนห์รา เป็นต้น คนส่วนใหญ่ใช้ภาษาปักษ์ใต้ในการติดต่อสื่อสาร

ประเพณีชักพระ

ที่มา : <http://www.siamfreestyle.com>

2.3 วัฒนธรรมประเพณีของภาคตะวันออก

วัฒนธรรมประเพณีของภาคตะวันออก เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับวัฒนธรรมประเพณีของภาคเหนือ มีความเกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมในพุทธศาสนา และความเชื่อ ในการดำเนินชีวิต เช่น ประเพณีวิ่งควาย ไร่สวด แห่งพญายม วันไหล เป็นต้น

ประเพณีแห่พญายม

ที่มา : <http://www.madchima.org>

ประเพณีวิ่งควาย

<http://festival.net-com.co.th>

2.4 วัฒนธรรมประเพณีของภาคกลาง

ภาคกลาง เป็นบริเวณที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก วัฒนธรรมประเพณีของภาคกลาง เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับวัฒนธรรมประเพณีของภาคเหนือ แต่มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปบ้างตามสภาพภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม ลักษณะวัฒนธรรมประเพณีโดยรวมมีความเกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมในพุทธศาสนา และความเชื่อในการดำเนินชีวิต เช่น ประเพณีแข่งเรือ ทำขวัญนาค การเกี่ยวข้าว ตักบาตรเทโว การบูชารอยพระบาท เป็นต้น

ประเพณีตักบาตรเทโว

ที่มา : http://campus.sanook.com/u_life/knowledge_01308.php

2.5 วัฒนธรรมประเพณีของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน เป็นภาคที่มีขนาดใหญ่ สภาพภูมิอากาศค่อนข้างจะแห้งแล้ง มีผู้คนอาศัยอยู่รวมกันหลายเผ่าพันธุ์อย่างเรียบง่าย รับประทานข้าวเหนียว และใช้ภาษาอีสานในการสื่อสารเป็นหลัก มีความผูกพันต่อความเชื่อเรื่องผีสงเทวดา วัฒนธรรมประเพณีของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ การแห่ผีตาโขน งานบุญบั้งไฟ การแห่ปราสาทผึ้ง งานบุญคุณลาน ฮีตสิบสอง ประเพณีงานช้าง ประเพณีแห่เทียนพรรษา เป็นต้น

ประเพณีแห่เทียนพรรษา

ที่มา : <http://www.goosiam.com>

ประเพณีงานบุญบั้งไฟ

ที่มา : <http://www.isan.clubs.chula.ac.th>

กิจกรรมท้ายบท

ให้ผู้เรียนอธิบายความหมาย ความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณี พร้อมทั้งยกตัวอย่าง วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญที่ท่านรู้จักมาของแต่ละภูมิภาคมาภาคละ 3 ตัวอย่าง

บทที่ 2

วัฒนธรรมประเพณีในภาคต่างๆ

สาระสำคัญ

วัฒนธรรมประเพณีในแต่ละภูมิภาคย่อมมีความแตกต่างกันไป ตามลักษณะภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมปฏิบัติของแต่ละภาค ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมประเพณีบางอย่าง จะเป็นวัฒนธรรมประเพณีอย่างเดียวกัน ก็อาจมีวิธีการปฏิบัติและพิธีกรรมที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้ เพราะวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละภาคย่อมมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง เป็นสิ่งมีคุณค่า ทุกคนต้องตระหนัก และให้ความสำคัญร่วมกันอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่น สังคมไทยต่อไป

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีในภาคต่าง ๆ
2. ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญ และมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมประเพณี

ขอบข่ายเนื้อหา

- เรื่องที่ 1 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคเหนือ
- เรื่องที่ 2 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคใต้
- เรื่องที่ 3 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคตะวันออก
- เรื่องที่ 4 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคกลาง
- เรื่องที่ 5 ประเพณีวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- เรื่องที่ 6 การอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมประเพณี

เรื่องที่ 1 วัฒนธรรมประเพณีในภาคเหนือ

ภาคเหนือ เป็นดินแดนที่กล่าวขานกันมานานแล้วว่ามีการยอมรับอันเก่าแก่ อีกทั้งชาวภาคเหนือหรือชาวล้านนาไทย ยังเป็นผู้ที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ตลอดจนมีความเชื่อถือในเรื่องอำนาจสิ่งลี้ลับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ สืบเนื่องกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ จึงก่อให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมที่ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นของภาคเหนือ ได้แก่

1.1 ประเพณีการกินขันโตก

ที่มา : <http://www.kongginkhonmuang.ob.tc/wattanatam.html>

ที่มา : http://www.lks.ac.th/teach_nittaya/khantok01.htm

1) ประวัติความเป็นมาและความสำคัญ

ประเพณีการกินขันโตก เป็นวัฒนธรรมประเพณีของชาวเหนือ หรือชาวล้านนาไทย ที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ขันโตก หรือโตก เป็นภาษาดั้งเดิมที่ชาวล้านนาไทยใช้เรียกภาชนะที่ใช้สำหรับใส่อาหาร มีลักษณะคล้ายถาดทำด้วยไม้สัก มีขาสูง รูปร่างคล้ายตะลุ่มของพระภิกษุทางภาคกลางเมื่อสมัย 50 ปีมาแล้ว ประชาชนทั่ว ๆ ไปจะไม่ใช้ขันโตก เพราะการกินขันโตกต้องมีอาหารหลาย ๆ อย่างตักใส่ถ้วยวางในขันโตกจนเต็มซึ่งอาจจะเกินฐานะกำลังของบางครอบครัวที่มีฐานะยากจน แต่เมื่อ มีงานเลี้ยงจึงจะจัดขันโตกกันสักครั้งหนึ่ง จนประเพณีการกินขันโตกเกือบสูญหายไป ครั้นเมื่อปี พ.ศ. 2496 นายไกรศรี นิมมานเหมินทร์ นายธนาคารและนักธุรกิจใหญ่ของภาคเหนือ ได้ริ่ฟื้นนำมาใช้ในงานเลี้ยงส่งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ และมร.จอร์จ วิดนี ขึ้นอีก จนชาวล้านนาไทย และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ยอมรับว่า การเลี้ยงขันโตก เป็นวัฒนธรรมประเพณีอย่างหนึ่งของชาวล้านนาไทย ที่นิยมจัดเลี้ยงรับรองแขกเมืองหรือ ผู้ที่ไปเยือน ในการเลี้ยงขันโตกครั้งแรก ๆ นายไกรศรี นิมมานเหมินทร์ ได้แนะนำให้ผู้ไปร่วมงานแต่งกายแบบพื้นเมือง คือสวมเสื้อหม้อห้อม ต่อมาได้กลายเป็นเครื่องแต่งกายสำหรับงานเลี้ยงขันโตกไปด้วย

2) วิธีปฏิบัติ

2.1) การจัดเตรียมสถานที่ การจัดสถานที่ในประเพณีการเลี้ยงขันโตก มีดังนี้

- เตรียมลานกว้างให้เพียงพอกับจำนวนแขก ใช้สำหรับเป็นที่นั่งรับประทานอาหาร และแสดงมหรสพ
- ชัตราชวัตร หรือรั้วพิธี ทำคล้าย ๆ รั้วพิธีตามวัดเวลามีงานสมโภชหรืองานเทศกาล
- ปักต้นไม้ เช่น ต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นกุ่ม (พืชตระกูลข่า) ไว้รอบราชวัติหรือรั้วพิธี
- ด้ายสายสิญจน์ ใช้วงรอบราชวัติ ในกรณีที่มีการเลี้ยงขันโตกนั้น มีพิธีบายศรีสู่ขวัญด้วย
- ทำประทีปโคมไฟ โดยใช้เทียนขี้ผึ้ง หรือเทียนไขปักกรอบ ๆ ราชวัตร
- ตั้งคนโท (น้ำต่น) กระจอน พานมุขีชัย (บุหรี) และเมี่ยง
- วงดนตรีพื้นเมืองประกอบด้วยสะล้อ ซึง ขลุ่ย และกลอง สำหรับบรรเลงในระหว่างการเลี้ยงขันโตก
- มาลัยดอกมะลิ หรือดอกกรัก หรือดอกบานไม่รู้โรย สำหรับเจ้าภาพใช้คล้องคอให้แขกที่มาถึงบริเวณพิธี

2.2) การจัดเตรียมอาหาร อาหารสำหรับขันโตก ประกอบไปด้วยข้าวหนึ่งหรือข้าวเหนียว แกงอ่อม แกงฮินเล ใส่อั่ว แคนหมู น้ำพริกอ่อง หรือน้ำพริกปลาร้า จิ้นลาบ และผักต่างๆ นอกจากนี้ยังมีของหวานจัดแซมไปกับอาหารในขันโตกด้วย เช่น ขนมจอก ขนมเทียน ขนมปาด ขนมศิลาอ่อน ข้าวพอง หรือข้าวแตน เป็นต้น อาหารเหล่านี้จะตักใส่ถ้วยเล็ก ๆ วางไว้ในขันโตกจนครบ ใช้ผ้าสีครอบไว้ รอจนกว่าพิธีแห่งขันโตกจะเสร็จ

2.3) การละเล่น หรือมหรสพ ในประเพณีการกินขันโตกอาจมีการละเล่นหรือมหรสพต่าง ๆ มีดังนี้

- ฟ้อนเล็บ หรือฟ้อนเทียน เป็นศิลปะที่สูงค่าของชาวล้านนาไทย นางรำจะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าแบบล้านนาไทย มุ่นผม ทัดดอกไม้ หรือห้อยมาลัย
- การฟ้อนสาวไหม เป็นการร่ายรำโดยนำเอาวิธีการทำด้าย ทำไหมของหญิงชาวล้านนาไทยมาประกอบการร่ายรำเป็นจังหวะให้เข้ากับดนตรี
- การฟ้อนดาบ เป็นศิลปะโบราณของชาวล้านนาไทย ฟ้อนได้ทั้งชายและหญิง บางแห่งมีการรำในลักษณะต่อสู้กัน
- การฟ้อนเจิง เป็นการร่ายรำของผู้ชายแสดงลวดลายต่าง ๆ

- กลองแหว หรือกลองตึงโนง เป็นเครื่องดนตรีประกอบกับการแห่ การฟ้อน
- แฉ หรือแตร มี 2 เล้า ใช้เป่าตามเพลงหน้าขบวนเวลาฟ้อน
- กลองอูแจ่ กลองมอชิง หรือกลองทิ้งป้อม เป็นเครื่องแห่ขนาดเล็ก ใช้เป็นเครื่องดนตรีประกอบการรำดาบ และฟ้อนเจิง

2.4) การแห่ขบวนขันโตก

แขกที่ได้รับเชิญจะเข้าสู่บริเวณพิธี เจ้าภาพจะนำพวงมาลัยที่จัดเตรียมไว้คล้องคอให้แก่แขกทุกคน จากนั้นเชิญให้เข้ามานั่งในบริเวณที่เลี้ยงขันโตกในราชวัตรคอยชมขบวนแห่ขันโตก การจัดขบวนแห่ขันโตก จะประกอบไปด้วยพานบายศรี (ถ้ามี) ช่างฟ้อน กลุ่มดนตรีกลองตึงโนง (บางทีก็ให้อยู่นอกขบวน) ขันโตกเอก ขันโตโทหรือขันโตกรอง กลองข้าวใหญ่ ขันโตกบริวาร กลองข้าวเล็ก อาหารหวาน

เมื่อดนตรีขึ้นช่างฟ้อนก็จะฟ้อนนวนขนาดเป็นคู่ ๆ นำขบวนขันโตก จากนั้นขันโตกเอก ขันโตโทหรือขันโตกรอง กลองข้าวใหญ่ ก็ถูกหามเดินตามไปพร้อมกับขันโตกเล็ก ๆ ตามไปเป็นแถวอย่างช้า ๆ รุ่งท้ายด้วยกลองมอชิงเข้าสู่บริเวณพิธี แขกผู้มาร่วมงานจะปรบมือให้เป็นระยะจนกว่าขันโตกเอกจะถึงแขกผู้เป็นประธานนั่ง จึงหยุดการฟ้อน จากนั้นก็นำขันโตกไปวางตามจุดที่ตั้งคนโท และกระโถนไว้ เจ้าภาพเชิญแขกรับประทานอาหาร ในระหว่างที่แขกกำลังรับประทานอาหาร จะมีการจุดดอกไม้เพลิง และตะไล มีชุดการแสดงต่าง ๆ ให้แขกได้ดูชม เช่น ฟ้อนน้อยใจยา-นางแว่นแก้ว ฟ้อนดาบ ฟ้อนสาวไหม ฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง เป็นต้น

สำหรับวิธีการนั่งในการเลี้ยงขันโตกนั้น ผู้ชายจะนั่งขัดสมาธิ ภาคเหนือเรียกว่า “ขดตะหวาย” ส่วนผู้หญิงจะนั่งพับเพียบ ภาคเหนือเรียกว่า “นั่งป้อละหม้อ”

ประเพณีการกินขันโตก เป็นประเพณีการเชิญแขกมารับประทานอาหารแบบพื้นเมืองล้านนาไทย โดยนำเอาประเพณี การละเล่นต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งเคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อนสมัยอาณาจักรล้านนาไทย มาประยุกต์เข้าด้วยกัน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ของเก่าซึ่งเป็นสิ่งที่ดั่งงาม ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน และเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมประเพณีล้านนาไทยอย่างกว้างขวางต่อไป

1.2 ประเพณีสงกรานต์

ทำบุญตักบาตรพระ

ที่มา : <http://www.kroobannok.com/31841>

รดน้ำดำหัวและขอพรจากผู้ใหญ่

ที่มา : <http://www.rmutil.ac.th>

1) ประวัติความเป็นมาและความสำคัญ

ประเพณีสงกรานต์ คือ ประเพณีปีใหม่แบบพื้นเมืองของชาวภาคเหนือหรือชาวล้านนาไทยที่ยึดถือมาตั้งแต่โบราณ เป็นการเคลื่อนย้ายของพระอาทิตย์จากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ ถือเป็น การเปลี่ยนศักราชใหม่ กำหนดให้เดือนเมษายนเป็นเดือนแรกของปี ดังนั้น ประเพณีปีใหม่จะจัดขึ้นระหว่างวันที่ 13 - 16 เดือนเมษายนของทุกปี ชาวล้านนาไทยให้ความสำคัญกับวันขึ้นปีใหม่มากเพราะถือว่าเป็นการแสดงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพุทธศาสนา แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ความสามัคคี และสนุกสนานในหมู่คณะ นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสที่ญาติพี่น้องซึ่งแยกย้ายกันอยู่ตามที่ต่าง ๆ ได้กลับมารวมกันทำบุญ ตักบาตร สรงน้ำพระ เล่นน้ำ ดำหัวและขอพรจากผู้ใหญ่ จึงนับเป็นการรวมญาติครั้งใหญ่ที่สุดในรอบปี นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ประเพณีสงกรานต์ยังมีความสำคัญต่อชาวล้านนาไทย อีกหลายประการ คือ

1. เป็นการเปลี่ยนปี ชาวล้านนาไทยจะนับปีตามปีใหม่เมือง พอถึงปีใหม่จะกลายเป็นปีหนึ่งที่ไม่ใช่ปีเดิม อายุคนเราก็จะเพิ่มขึ้นอีกปี
2. เป็นการเตือนตน คือ การย้ำเตือนให้รู้ถึงความเปลี่ยนแปลงของวัน วัย และสังขารเด็ก ๆ จะรู้ว่าพวกเขาเติบโตขึ้นอีกปี หนุ่มสาวจะรู้สึกว่าเป็นผู้ใหญ่เพิ่มมากขึ้น ผู้ใหญ่จะสำรวจตรวจสอบตัวเองว่าได้เริ่มก้าวเข้าสู่วัยถดถอย จะได้เริ่มปลงไม่ยึดมั่นถือมั่นหนักแน่นเช่นวัยหนุ่มสาว ส่วนคนชราจะรู้ว่าทางเดินชีวิตใกล้สิ้นสุดแล้ว จะได้ยอมรับความตายได้โดยสงบ
3. เป็นการชำระสะสางสิ่งที่ไม่ดี คือ การตั้งใจตั้งใจชำระข้อบกพร่อง สิ่งไม่ดีไม่งามที่เคยกระทำ ประพฤติปฏิบัติออกไป ให้ดับไปกับไฟให้ไหลไปก้นน้ำ ให้ล่องไปกับสังขานต์
4. เป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ ในวันปีใหม่เมืองจะมีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย หลายประการ เช่น มีเสื้อผ้าใหม่ ข้าวของเครื่องใช้ใหม่ มีความสนุกสนานรื่นเริงในการต้อนรับปีใหม่ สิ่งต่าง ๆ

เหล่านี้จะไปกระตุ้นจิตใจผู้ที่ป่วยไข้ ขบเซา หรือท้อแท้หมดหวังให้มีแรง มีความหวังความพยายามเกิดขึ้น ถือว่าเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่อีกครั้ง

2) วิธีปฏิบัติและพิธีกรรม

2.1) วันสงกรานต์ หรือวันสังขานต์ล่อง ตรงกับวันที่ 13 เมษายนของทุกปี เป็นวันที่พระอาทิตย์ย้ายออกจากราศีมีนไปสู่ราศีเมษ วันนี้ชาวบ้านจะตื่นนอนกันแต่เช้ามืดเพื่อเก็บกวาด ทำความสะอาดบ้านเรือน กวาดขยะมูลฝอยตามลานบ้านไปกองไว้แล้วจุดไฟเผา เช้าตรู่จะได้ยินเสียง ยิง ปืนขึ้นฟ้า เสียงตีเกราะไม้ จุดประทัดดังมาจากบ้านต่าง ๆ ถือกันว่า “ขับไล่ตัวสังขานต์” ซึ่งมีหน้าที่รับเอาขยะมูลฝอยรวมทั้งเสนียดจัญไรทั้งปวงที่ชาวบ้านปัดกวาด หรือสะเดาะทิ้ง ตอนสายชาวบ้านจะนำเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม มุ้ง ผ้าห่มมาซักทำความสะอาด การซักผ้าเป็นการใหญ่นี้ถือว่าเพื่อให้สิ่งเก่า ๆ ล่วงลပ်ไปกับตัวสังขานต์ ชีวิตในปีใหม่จะได้สดใส

เมื่อทำความสะอาดสิ่งนอกกายเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านก็จะอาบน้ำ สระผมหรือ ดำหัว สวมเสื้อผ้าใหม่ ๆ การสระผมในวันนี้ถือว่าเป็นสิริมงคล เป็นการชำระล้างสะเดาะเคราะห์เสนียดจัญไรทั้งหลายให้ตกไปตามสังขานต์ปีเก่า ในการดำหัวนี้สิ่งที่ขาดไม่ได้คือ “น้ำส้มป่อย” ซึ่งถือว่าเป็นของแก้เสนียดจัญไรและอาถรรพ์ มีสีเหลืองอ่อน ๆ เมื่อสระผมเสร็จแล้วให้เอามือจุ่มลงในช้นน้ำส้มป่อยแล้วนำมาลูบที่ศีรษะ ถือว่าเป็นการหยิบสิ่งไม่ดี เป็นจัญไรหรือกาลกิณีทิ้งไป

น้ำส้มป่อย ต้นส้มป่อย และฝักส้มป่อย ที่มา : <http://slmp142.igetweb.com>

2.2) วันเนา หรือวันเนา ตรงกับวันที่ 14 เมษายน วันนี้เป็นวันหลังจากวันสังขานต์ล่อง ในวันนี้ห้ามกระทำการใด ๆ อันไม่เป็นมงคล เพราะจะส่งผลให้ประสบแต่ความตึงเครียดตลอดปี ห้ามด่าห้ามพูดคำหยาบคาย หรือทะเลาะวิวาทกัน เพราะเชื่อว่าใครที่ขบด่าขบพูดคำหยาบในวันนี้ปากของเขา จะเน่าจะเหม็นตลอดทั้งปี ผู้ที่ถูกด่าก็จะช่วยตลอดทั้งปี

ก่อเจดีย์ทรายเข้าวัด

ที่มา : <http://gotoknow.org/blog/phongphan/176364>

เล่นน้ำ รดน้ำสงกรานต์

ที่มา : <http://www.kroobannok.com/31841>

ตอนเช้าชาวบ้านจะไปตลาดจับจ่ายซื้อข้าวของที่ต้องการเพื่อนำไปประกอบอาหาร สำหรับถวายพระ และเลี้ยงญาติพี่น้องในวันรุ่งขึ้น ทุกครอบครัวจะประกอบอาหารทั้งคาวหวาน เช่น แกงอ่อม แกงฮินเล ต้มผัด ห่อหนึ่ง(ห่อหมก) เป็นต้น สำหรับขนมที่นิยมทำกัน เช่น เข้าหนมจ็อก (ขนมเทียน) เข้าหนมปาด หรือศิลาอ่อน (ขนมถาด) เข้าแตง (อ่านว่า "ข้าวแตง" คือ ขนมนางเล็ด) ข้าวแคบ (ข้าวเกรียบ มีขนาดประมาณฝ่ามือ) ข้าวตวบ (ข้าวเกรียบว่าว) เข้าพอง (อ่านว่า "ข้าวพอง" คือ ขนมข้าวพอง) เข้าหนมลิ่มตาย (ข้าวเหนียวคนกะทิ และใส่น้ำอ้อยแล้วนั่งแต่ไม่ให้สุกดีนัก) เข้าต้มหัวหงอก (ข้าวต้มมัดที่โรยด้วยฝอยมะพร้าวชุบ) เป็นต้น

ตอนบ่ายจะมีการขนทรายเข้าวัด เพื่อกองรวมกันทำเป็นเจดีย์ตามลานวัด การขนทรายเข้าวัดนี้ถือว่าเป็นการนำทรายมาทดแทนส่วนที่ติดเท้าของตนออกจากวัด เปรียบเสมือนกับการได้เลิกของจากวัด ถือเป็นบาปกรรม และทางวัดก็จะได้ใช้ทรายสร้างหรือถมลานวัดต่อไป เจดีย์ทรายนี้จะทำพิธีถวายทานในวันรุ่งขึ้น และจะมีการปล่อยนกปล่อยปลาด้วย

ในขณะที่มีการสร้างเจดีย์ทรายที่วัดนั้น ทางบ้านก็จะจัดเตรียมทำตุงคือ ธงสีต่าง ๆ ทำด้วยกระดาษสี ตัดเป็นรูปสามเหลี่ยมชายธง และรูปร่างต่าง ๆ ติดปลายไม้ อีกชนิดหนึ่งตัดเป็นรูปหลอดต่าง ๆ ติดปลายไม้เรียกว่า "ช่อ" การทานหรือถวายตุงหรือช่อนี้ถือกันว่าเมื่อตาย (สำหรับผู้ที่มิบาปหนักถึงตกรก) จะสามารถพ้นจากขุมมรกดได้ด้วยกรเกาะช่อและชายตุงนี้ นอกจากนั้นในวันนี้ จะมีการเล่นรดน้ำกันอย่างสนุกสนานที่สุดวันหนึ่ง ผู้หญิงจะแต่งกายแบบพื้นเมือง คือ นุ่งผ้าซิ่นสวมเสื้อแขนยาว ทัดดอกเอื้องที่มวยผม ส่วนผู้ชายจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดพื้นเมืองคล้องคอด้วยดอกมะลิ ถือขันคนละใบ ใส่น้ำรดกันอย่างสนุกสนาน และขนทรายเข้าวัดด้วยใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสทุก ๆ คน

การรดน้ำกันตามประเพณีนิยมรดกันเฉพาะวันพระยาวัน และวันปากปีบ้าง เล็กน้อย การรดน้ำก็จะรดกันอย่างสุภาพ มีการขออนุญาตซึ่งกันและกัน ถ้าเต็มใจเขาก็จะเอียงไหล่ให้รด ถ้าไม่เต็มใจเขาก็จะไม่อนุญาต

2.3) วันพระยาวัน ตรงกับวันที่ 15 เมษายน ชาวล้านนาไทยถือว่าวันนี้ เป็นวันสำคัญยิ่งกว่าวันอื่น ๆ จึงตั้งชื่อให้ว่า “วันพระยาวัน” เป็นวันเริ่มต้นปีใหม่ ตอนเช้าจะมีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ หรือที่ชาวล้านนาไทยเรียกว่า “ทานขันข้าว” เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ หรือญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเสร็จจากการทำบุญที่วัดแล้วก็จะเตรียมข้าวปลาอาหารไปมอบให้กับ บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้ที่ตนเคารพนับถือ

ตอนสายชาวบ้านจะทยอยกันไปวัดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อถวายเจดีย์ทราย และสร้างน้ำพระ โดยจะนำเครื่องไทยทาน น้ำขมิ้นส้มป่อย และตุ๊กกระดาศไปปักบนเจดีย์ทราย ในตอนบ่ายจะมีการไปดำหัวเพื่อขอขมา และขอพรจากผู้อาวุโสที่เคารพนับถือ

การทำพิธีดำหัวเพื่อขอขมาและขอพรในวันพระยาวันนี้ เป็นการนำเอาสิ่งของ เครื่องสักการะ เช่น หมากสุ่ม พลุสุ่ม น้ำส้มป่อย เสื้อผ้า ผ้าเช็ดตัว ผ้าขาวม้า อาหารแห้ง ผลไม้ ดอกไม้ และรูปเทียน ไปให้ผู้อาวุโสที่เคารพนับถือ หรือผู้มีพระคุณ เช่น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ครูบาอาจารย์ เป็นต้น เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษที่ลูกหลานมีต่อผู้อาวุโส เมื่อไปถึงบ้านจะมีการทักทายปราศรัยกันตามธรรมเนียม นำสิ่งของที่มา “ดำหัว” ไปมอบให้กับผู้อาวุโส ผู้มีพระคุณ เมื่อท่านรับของแล้วท่านจะให้พรแก่เรา (ไม่ใช่ให้พรแก่ท่าน) ให้พรเสร็จท่านเอามือแตะหน้าสัมป่อยขึ้นลูบผมเป็นอันเสร็จพิธี จากนั้นผู้ไปดำหัวอาจจะขอรดน้ำด้วยก็ได้ ถ้าท่านอนุญาตก็ให้รดเล็กน้อยด้วยความสุภาพ

2.4) วันปากปี ตรงกับวันที่ 16 เมษายน เป็นวันถัดจากวันพระยาวัน ตอนเช้าชาวบ้าน จะพากันไปวัดพร้อมกันนำ “สะทวง” (สะตวง) ใส่เครื่องบูชาพระเคราะห์ทั้งหลายพร้อมกับเสื้อผ้าของตนเอง และคนในครอบครัว เพื่อบูชาพระเคราะห์ทั้งเก้า ทั้งนี้ เพื่อให้คนในครอบครัวปราศจากเคราะห์ ตลอดทั้งปี และในวันนี้หากผู้ใดยังไปดำหัวผู้ที่เคารพนับถือในวันพระยาวันไม่หมด ก็จะไปดำหัวในวันนี้ หรือ วันต่อ ๆ ไปตามสะดวก

ประเพณีสงกรานต์ หรือประเพณีปีใหม่เมือง เป็นประเพณีที่แสดงถึงความกตัญญู กตเวทิตะ ความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่พี่น้องและชุมชนด้วยการร่วมกันทำอาหาร คาว - หวาน สำหรับไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ การขนทรายเข้าวัดเพื่อถวายทานเจดีย์ทราย ถวายช่อตุง รดน้ำดำหัวผู้อาวุโสที่เคารพนับถือ ด้วยการร่วมตกแต่งเครื่องสักการะดำหัว ตลอดจนการสงฆ์ น้ำพระพุทธรูปสำคัญประจำเมือง ประจำวัดและประจำบ้าน

การขอขมาและขอพรผู้อาวุโส

ที่มา : <http://www.lampang.prdnorth.in.th>

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 1

1. ให้ผู้เรียนอธิบายความเป็นมาความสำคัญของประเพณีกินขันโตก มาพอสังเขป
2. ให้ผู้เรียนอธิบายวิธีปฏิบัติและพิธีกรรมของประเพณีสงกรานต์โดยสังเขปตามหัวข้อต่อไปนี้

1. วันสงกรานต์ หรือวันสงกรานต์ล่อง
2. วันเนา หรือวันเนา
3. วันพระยาวัน
4. วันปากปี

เรื่องที่ 2 วัฒนธรรมประเพณีในภาคใต้

ภาคใต้ หรือปักษ์ใต้ เป็นดินแดนที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรมอินเดีย ที่ไม่ได้มีเสน่ห์เฉพาะในด้านธรรมชาติที่สวยงามเท่านั้น หากแต่ยังเต็มไปด้วยเสน่ห์ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นคติความเชื่อของชาวพื้นเมืองแต่ละท้องถิ่น มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองที่สะสมและสืบทอดกันมายาวนาน ประเพณีวัฒนธรรมภาคใต้ที่น่าสนใจ ได้แก่

2.1 การเล่นหนังตะลุง

ที่มา : <http://download.clib.psu.ac.th>

1) ประวัติความเป็นมาและความสำคัญ

หนัง หรือละครเงา (Shadow Plays) เป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ของมนุษยชาติที่แพร่หลายทั้งในแถบประเทศยุโรป ตะวันออกกลาง และเอเชียอาคเนย์ ดังปรากฏหลักฐานว่า เมื่อครั้งพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชมีชัยชนะแก่อียิปต์ได้ใช้หนังตะลุง เป็นเครื่องเฉลิมฉลองชัยชนะและประกาศเกียรติคุณของพระองค์ ในประเทศอินเดีย พวกพราหมณ์ใช้หนังที่เรียกว่า "ฉายานาฏกะ" เรื่อง มหาภารตรามณะ เล่นบูชาเทพเจ้าและสฤติวีระบุรุษ ประเทศจีนสมัยจักรพรรดิยวนต์ (พ.ศ. 495-511) พวกนักพรตลัทธิเต๋าได้เล่นหนังสฤติคุณธรรมความดีของสมณเอกผู้หนึ่งแห่งจักรพรรดิพระองค์นี้ เมื่อพระนางวายุชนม ต่อมาหนังตะลุงได้แพร่หลายเข้ามาสู่ทวีปเอเชียอาคเนย์ ทั้งในประเทศเขมร ชาว บาหลี มาเลเซีย สิงคโปร์ ลาว และภาคใต้ของประเทศไทย

หนังตะลุง เป็นวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างหนึ่งของภาคใต้ เป็นการเล่าเรื่องราวที่ผูกร้อยเป็นนิยาย ดำเนินเรื่องด้วยบทร้อยกรองที่ขับร้องด้วยภาษาถิ่น หรือเรียกว่า “การว่าบท” โดยจะมีบทสนทนาแทรกเป็นระยะ และใช้การแสดงเงาบนจอผ้า เป็นสิ่งดึงดูดสายตาของผู้ชม ซึ่งการว่าบท การสนทนา

และการแสดงเงา นี้ นายหนังตะลุงจะเป็นผู้แสดงเองทั้งหมด เดิมทีหนังตะลุงนิยมเล่นในงานสมโภช หรืองานฉลองต่าง ๆ ส่วนงานมงคล เช่น งานแต่งงานจะไม่นิยม การเล่นหนังตะลุงอาจเล่นเพียงครั้งคืน หรือตลอดคืนก็ได้ แต่ส่วนใหญ่มักเล่นกันจนยันสว่างโดยเริ่มเล่นตั้งแต่เวลาประมาณ 3 ทุ่ม และหยุดพักเที่ยงคืนราว 1 ชั่วโมง

2) องค์ประกอบในการเล่น การเล่นหนังตะลุง จะต้องมียุคประกอบ ดังนี้

2.1) **คณะหนัง** ก่อนสมัยรัชกาลที่ 6 คณะหนังจะประกอบด้วยบุคคล 8 - 9 คน ได้แก่ นายหนัง 2 คน ทำหน้าที่ในการร้องกลอน บรรยาย เจาจา และเชิดรูป หมอทาบโรง 1 คน ทำหน้าที่เป็นหมอไสยศาสตร์ประจำคณะ ส่วนอีก 5 คนเป็นลูกคู่ บางคณะอาจมีคนชักรูป และคนแบกแผงรูปอีก 2 คน แต่ปัจจุบันเหลือเพียงนายหนังเพียงคนเดียวเท่านั้น ทำหน้าที่ทั้งเชิดรูป และพากย์เองเบ็ดเสร็จ ส่วนหมอทาบโรง และคนแบกแผงรูป จะไม่มี เนื่องจากความเชื่อด้านไสยศาสตร์ลดน้อยลง ประกอบกับการเดินทางสะดวกและไม่ต้องแบกหาม

2.2) **เครื่องดนตรี** แต่เดิมหนังตะลุงใช้เครื่องดนตรีน้อยชิ้นในการเล่นได้แก่ ทับ 1 คู่ โหม่ง 1 คู่ กลองตุ๊ก 1 ใบ ฉิ่ง 1 คู่ และปี่ 1 เล้า ปัจจุบันอาจมีเครื่องดนตรีอื่น ๆ เข้าไปประสมหรืออาจใช้แทนเครื่องดนตรีดั้งเดิม เช่น ใช้กลองชุดและกลองทอมบ้าแทนกลองตุ๊ก ใช้ไวโอลิน ออร์แกน กีตาร์ ซอ หรือจะเข้าผสมกับปี่ เป็นต้น

2.3) **โรงหนังและอุปกรณ์ภายในโรงหนัง** โรงหนังตะลุงจะปลูกเป็นเรือนชั่วคราว ขนาดประมาณ 2.30 x 3 เมตร ยกเสาสูง 4 เสา ยกพื้นสูงเลยศีรษะเล็กน้อย หลังคาเป็นแบบเพิงหมาแหงน ด้านหน้าซึ่งจอผ้าขาว ด้านข้างกั้นหยาบ ๆ ด้วยจากหรือทางมะพร้าว ภายในโรงมีหยวกกล้วยวางจัดจอสำหรับปักรูป 1 ต้น ตรงช่วงกลางจอแขวนตะเกียงหรือไฟฟ้า ห่างจากจอประมาณ 1 ศอก

2.4) **รูปหนัง** รูปหนัง เป็นอุปกรณ์สำคัญในการแสดงหนังตะลุง หนังคณะหนึ่ง ๆ ใช้รูปหนังประมาณ 150 - 200 ตัว รูปหนังจะจัดเก็บไว้ในแผงหนัง โดยวางเรียงอย่างเป็นระเบียบและตามศักดิ์ของรูปคือ รูปเบ็ดเตล็ด และรูปตลกที่ไม่สำคัญซึ่งเรียกรวมกันว่า รูปกาก จะเก็บไว้ล่าง ถัดขึ้นมาเป็นรูปยักษ์ พระ นาง เจ้าเมือง ตัวตลกสำคัญ รูปปราชญ์บาท พระอิศวรและฤาษี ตามลำดับ

3) ขั้นตอนการเล่น

หนังตะลุงทุกคณะมีลำดับขั้นตอนในการเล่นเหมือนกันจนถือเป็นธรรมเนียมนิยม ดังนี้

3.1) ตั้งเครื่องเบ็ดโรง เป็นการทำพิธีเอาฤกษ์ ขอที่ตั้งโรง และปิดเป่าเสนียดัจญ์ไร

3.2) โหมโรง การโหมโรงเป็นการบรรเลงดนตรีล้วน ๆ เพื่อเรียกคนดูและให้นายหนังเตรียมพร้อม

3.3) ออกลิ้งหัวค่ำ เป็นธรรมเนียมการเล่นหนังตะลุงในอดีต ปัจจุบันเลิกเล่นแล้ว

3.4) ออกฤาษี เป็นการเล่นเพื่อคารวะครู และปิดเป่าเสนียดัจญ์ไร

3.5) ออกรูปฉะ หรือ รูปจับ เป็นการออกรูปพระรามและทศกัณฐ์ให้ต่อสู้กัน ปัจจุบัน เลิกเล่นแล้ว และหันมาใช้การออกรูปพระอิศวร หรือออกโค แทน

3.6) ออกรูปปราชญ์หน้าบท รูปปราชญ์หน้าบทเป็นรูปผู้ชายถือดอกบัวบ้าง ธงชาติบ้าง ถือ เป็นตัวแทนของนายหนังใช้เล่นเพื่อไหว้ครู ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และผู้ที่หนังเคารพนับถือทั้งหมด

3.7) ออกรูปบอกเรื่อง เป็นการบอกเรื่องราวของหนังที่จะแสดง โดยส่วนใหญ่ใช้รูป ขวัญเมือง ซึ่งเป็นรูปตัวตลกเล่นเป็นตัวแทนของนายหนัง

3.8) เกี่ยวจ้อ เป็นการร้องกลอนสั้น ๆ ก่อนตั้งนามเมือง เพื่อให้เป็นคติสอนใจแก่ผู้ชม หรือพรรณนาธรรมชาติและความในใจ

3.9) ตั้งนามเมือง หรือตั้งเมือง เป็นการออกรูปกษัตริย์ โดยสมมุติขึ้นเป็นเมือง ๆ หนึ่ง จากนั้นจะดำเนินเหตุการณ์ไปตามเรื่องที่กำหนดไว้

4) ตัวตลกหนังตะลุง

ตัวตลก หรือรูปกาก มีความสำคัญในการแสดงหนังตะลุงมาก เนื่องจากสามารถ ตีตลกคน ดูได้ มีความผูกพันกับชีวิตของชาวบ้านมากกว่าตัวละครอื่น ๆ หนึ่งคณะหนึ่ง ๆ มีตัวตลกไม่น้อยกว่า 10 ตัวขึ้นไป พูดภาษาถิ่นได้ การแต่งกายมักเปลือยท่อนบน หน้าตาจะผิดเพี้ยนจากคนจริงไปบ้าง แต่ละตัว มีเสียงพูด หรือสำเนียงโดยเฉพาะ ตัวตลกที่สำคัญ ๆ ได้แก่

4.1) อ้ายเท่ง เป็นคนชอบพูดจาโผงผาง ไม่เกรงใจใคร ชูสำทับผู้อื่น ล้อเลียนเก่ง เป็นคู่หูกับอ้ายหนู่น้อย

4.2) อ้ายหนู่น้อย เป็นคนชอบคล้อยตามคนขยุงส่งเสริม แสดงความซื่อออกมาเสมอ

4.3) นายยอดทอง เป็นคนเจ้าชู้ ปากพูดจาโอ้อวด ใจเสาะ ซึ่ขลาด ชอบชู้หลอก พูดจาเหลวไหล ยกย่องตนเอง บ้ายอ ชอบอยู่กับนายสาว ที่มีสำนวนชาวบ้านว่า "ยอดทองบ้านาย"

4.4) นายสีแก้ว เป็นคนพูดซ้าๆ ซัดถ้อยซัดคำ หากใครพูดล้อเลียนเกี่ยวกับเรื่องพระ เรื่องร้อน เรื่องจำนวนเงินมากๆ จะโกรธทันที มีเพื่อนคู่หูคือนายยอดทอง

4.5) อ้ายสะหม้อ หนังกั้น ทองหล่อ เป็นคนพูดล้อเลียนผู้อื่นได้เก่ง ก่อนข้างอวดดี นับถือศาสนาอิสลาม แต่ชอบกินหมู ชอบดื่มเหล้า พูดสำเนียงเนิบนาบ รัวปลายลิ้น

4.6) อ้ายขวัญเมือง เป็นคนซื่อ บางครั้งแฝงไว้ซึ่งความฉลาด ชอบสงสัยเรื่องของผู้อื่น พูดจาเสียงหวาน เป็นตัวบอกเรื่อง เฝ้าประตุเมือง ออกดีซ้องร้องปาว

4.7) อ้ายโถ เป็นตัวตลกประกอบ ชอบร้องรำทำเพลง ซึ่ขลาดตาขาว โกรธใครไม่เป็น ถือเอาเรื่องกินเป็นเรื่องใหญ่ ใครจะพูดเรื่องอะไรก็ตาม อ้ายโถจะซักเรื่องที่พูดวกเข้าหาเรื่องกินเสมอ

4.8) ผู้ใหญ่พูน เป็นตัวตลกประกอบ ไม่มีลวดลาย ชอบขยุง ไม้โอ้อวดเหยียด ชูตะคอก ผู้อื่นให้เกรงกลัว ชาติแท้เป็นคนซึ่ขลาดตาขาว ชอบแสร้งปั้นเรื่องฟุ้งเจ้านาย ส่วนมากเป็นคนรับใช้อยู่ เมืองยักษ์หรือกับฝ่ายโจก พูดซ้าๆ หนีบจุมก

นอกจากที่กล่าวมายังมีตัวตลกอีกหลายตัว เช่น ครูฉิม ครูฉุย สิบค่างคูด อีโริง อ้ายทองทิง อ้ายบองหลา อ้ายทำน้ำตัก ผียก อ้ายโหนด อีหนูเตร็ด อีหนูเนา หนึ่งแต่ละคณะมีตลกเอก ไม่เกิน 6 ตัว ที่เข้ากับเสียง และนิสัยของนายหนึ่ง นอกนั้นเป็นตัวตลกประกอบ ทุกตัวต้องเรียกเสียงหัวเราะจากคนดูได้ ตัวตลกเอกมักเรียกเสียงหัวเราะได้มาก และแสดงตลอดเรื่อง

อ้ายเท่ง

อ้ายหนุ่ย

อ้ายยอดทอง

อ้ายสี่แก้ว

ที่มา : <http://www.moradokthai.com/talogtalung.htm>

2.2 ประเพณีทำบุญสารทเดือนสิบ

ที่มา : <http://www.talungtoday.com>

ที่มา : <http://gotoknow.org/blog/raktham/212500>

1) ประวัติความเป็นมาและความสำคัญ

ประเพณีทำบุญสารทเดือนสิบ มีมาตั้งแต่เมื่อใด และเริ่มมีขึ้นที่ไหนก่อนไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน สันนิษฐานกันว่ารับมาจากประเทศอินเดียที่วิวัฒนาการมาจาก ประเพณี “เปตพลี” ของศาสนาพราหมณ์ที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

ประเพณีทำบุญสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งที่ชาวภาคใต้ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่ครั้งโบราณกาลจนถึงปัจจุบัน จะจัดขึ้นราวเดือนกันยายน หรือตุลาคมของทุกปี ด้วยความเชื่อว่าในวันแรม

1 คำ เดือน 10 พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้อง และผู้อื่นที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเฉพาะผู้ที่มิบาบ ตกอยู่ในนรก ซึ่งเรียกว่า "เปรต" จะได้รับการปล่อยตัวจากพญายมให้ขึ้นมาพบลูกหลานและญาติพี่น้องในเมืองมนุษย์ และให้กลับไปอยู่เมืองนรกดังเดิมในวันแรม 15 คำ เดือน 10 ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็จะนำอาหาร สิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ ไปทำบุญที่วัด เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว การปฏิบัติและพิธีกรรม ของประเพณีทำบุญสารทเดือนสิบที่ปฏิบัติกันทั่วไปในภาคใต้ อาจมีความยิ่งย่อนแตกต่างกันไปบ้างใน แต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเคยเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่และเป็นแหล่งสำคัญทาง พุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากมาแต่อดีต จะปฏิบัติประเพณีนี้กันอย่างจริงจัง มีการจัดงานรื่นเริงประจำปีที่ยิ่งใหญ่ คือ งานเดือนสิบ เคียงคู่กับประเพณีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2466 จึงทำให้ ประเพณีทำบุญเดือนสิบที่เมืองนครศรีธรรมราช เป็นที่รู้จักและเลื่องลือกันมากกว่าในจังหวัดอื่น ๆ

2) วิธีปฏิบัติและพิธีกรรม

ประเพณีทำบุญสารทเดือนสิบ จะเริ่มตั้งแต่วันแรม 1 คำ เดือน 10 ซึ่งถือเป็นวันที่พญายม ปล่อยตัวผู้ล่วงลับไปแล้วที่เรียกว่า "เปรต" ให้ขึ้นมาจากนรก และจะเรียกตัวกลับไปนรกตามเดิม ในวัน แรม 15 คำ เดือน 10 การทำบุญตามประเพณีจึงมีอยู่ 2 ครั้ง คือ ในวันแรม 1 คำ เดือน 10 และวันแรม 15 คำ เดือน 10

ในวันแรม 1 คำ เดือน 10 โดยทั่วไปยังไม่ถือเป็นวันสำคัญนักเมื่อเทียบกับวันแรม 15 คำ เดือน 10 การประกอบพิธีจึงเป็นไปอย่างง่าย ๆ โดยการจัดภัตตาหารไปทำบุญที่วัด เพื่อต้อนรับญาติมิตร ที่ขึ้นมาจากนรก ชาวบ้านเรียกว่า "วันรับตายาย" ในบางท้องถิ่น เช่น จังหวัดนครศรีธรรมราช เรียกว่า "วันหมรับเล็ก" (หม เป็นภาษาถิ่นภาคใต้ หมายถึง สำหรับ) ในวันนี้นักบวชจะไม่ประกอบพิธีกรรมแต่อย่างใด แต่จะยกไปประกอบพิธีกรรมในวันแรม 15 เดือน 10 ซึ่งถือว่าเป็น "วันรับวันหมรับใหญ่" โดยทั่วไปมี ขั้นตอนการปฏิบัติและประกอบพิธีกรรม ดังนี้

2.1) การเตรียมการ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า "วันจ่าย" ตรงกับวันแรม 13 คำ เดือน 10 เป็นวันที่ชาวบ้านจัดหาข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ เพื่อใช้สำหรับการจัดหมรับ

2.2) การจัดหมรับ ส่วนใหญ่จะจัดกันในวันแรม 14 คำ เดือน 10 แต่เดิมการจัดหมรับนิยม ใช้กระบุงทรงเตี้ย ๆ สานด้วยตอกไม้ไผ่ขนาดเล็กใหญ่ตามความต้องการของผู้จัด ต่อมาในระยะหลัง จะใช้ ภาชนะจัดตามแต่สะดวก เช่น กระจาด ถาด ถัง กะละมัง กระเชอ เป็นต้น ข้าวของที่ใช้ในการจัดหมรับนั้น ต้องมีการจัดเรียงตามลำดับ ดังนี้ ชั้นแรกใส่ข้าวสารรองกระบุง หอม กระเทียม พริก เกลือ กะปิ น้ำตาล และเครื่องปรุงอาหารต่าง ๆ ที่จำเป็นจนครบ ชั้นถัดไปใส่อาหารแห้ง เช่น ปลาเค็ม เนื้อเค็ม ผัก ผลไม้ สำหรับประกอบอาหารคาวหวานที่เก็บไว้ได้นาน เช่น มะพร้าว ฟัก มัน กล้วย (ที่ยังไม่สุก) อ้อย ข้าวโพด ข่า ตะไคร้ ขมิ้น และพืชผักอื่น ๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้น จากนั้นใส่ของใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น น้ำมันมะพร้าว น้ำมันก๊าด ไข่ ไม้ขีด หม้อ กระทะ ถ้วยชาม เข็ม ด้าย เครื่องเขียนมาก ได้แก่ หมาก พลุ ปูน กานพลู การบูร พิมเสน สีเสียด ยาเส้น บุหรี่ ยาสามัญประจำบ้าน ธูป เทียน ชั้นบนสุดใส่ขนมต่าง ๆ 5 อย่าง ซึ่ง

เป็นสัญลักษณ์ของงานบุญสารทเดือนสิบที่สามารถเก็บไว้ได้นานไม่บูดเสียง่ายเหมาะที่จะเป็นเสบียงเลี้ยงพระสงฆ์ไปได้ตลอดฤดูฝน คือ

- ขนมพอง เป็นสัญลักษณ์แทนแพ สำหรับญาติพี่น้องที่ล่วงลับใช้ข้ามหัวงมหรรมพตามคติทางพุทธศาสนา เพราะขนมพองนั้นแผ่ดังแพมีน้ำหนักเบายอมลอยน้ำ และซึ่งข้ามได้

- ขนมลา เป็นสัญลักษณ์แทนแพพรรณ เครื่องนุ่งห่ม เพราะขนมลามีรูปทรงดั่งผ้าถักทอ พับ แผ่ เป็นผืนได้

- ขนมบ้า เป็นสัญลักษณ์แทนลูกสะบ้า สำหรับใช้เล่นในวันสงกรานต์เพราะขนมบ้ามีรูปทรงคล้ายลูกสะบ้า ซึ่งเป็นการละเล่นที่นิยมในสมัยก่อน

- ขนมดีซำ เป็นสัญลักษณ์แทนเงิน เบี้ยสำหรับใช้สอย เพราะมีรูปทรงของขนมคล้ายเบี้ยหอย

- ขนมกง (ไข่ปลา) เป็นสัญลักษณ์แทนเครื่องประดับ เพราะรูปทรงมีลักษณะคล้ายกำไล แหวน

นอกจากนี้บางท้องถิ่นอาจเพิ่มขนมลาลอยมัน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนฟูก และหมอนเข้าไปด้วย

ขนมพอง

ที่มา : <http://vipaporn-petmas.blogspot.com>

ขนมลา

ที่มา : <http://gotoknow.org/blog/atozorama/313168> และ

ที่มา : <http://www.bloggang.com>

ขนมบ้า

ที่มา : <http://www.siamfreestyle.com>

ขนมดีซำ

ที่มา : <http://www.nakhon.org>

ขนมกง

ที่มา : <http://www.weekendhobby.com>

2.3) การยกหมรับและถวายภัตตาหาร เมื่อถึงวันแรม 15 เดือน 10 ชาวบ้านก็จะยกหมรับที่จัดเรียบร้อยแล้วไปวัด พร้อมทั้งนำอาหารไปถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ โดยเลือกไปวัดที่อยู่ใกล้บ้านหรือวัดที่บรรพบุรุษของตนนิยมไป

2.4) การฉลองหมรับและบังสุกุล เมื่อนำหมรับไปวัดแล้ว จะมีการฉลองหมรับทำบุญเลี้ยงพระและบังสุกุล เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้อง และผู้อื่นที่ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญในวันนี้ถือเป็นวันสำคัญอีกวันหนึ่ง เพราะถือว่าเป็นวันส่งญาติพี่น้องและผู้อื่นที่ล่วงลับไปแล้วกลับสู่เมืองนรก โดยไม่ต้องอดอยากหิวโหย ชาวบ้านจึงเรียกวันนี้ว่า “วันส่งตายาย” ซึ่งหากใครไม่ได้ไปทำบุญในวันนี้จะถูกมองว่าเป็นคนอกตัญญู

2.5) การตั้งเปรต เมื่อฉลองหมรับและถวายภัตตาหารพระภิกษุสงฆ์แล้วจะมีการตั้งเปรต แต่เดิมชาวบ้านจะนำอาหารอีกส่วนหนึ่งไปวางไว้ตามที่ต่าง ๆ ได้แก่ ทางเข้าวัด ริมกำแพงวัด หรือโคนต้นไม้ เพื่อแผ่กุศลไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ต่อมาในระยะหลังมีการสร้างศาลาที่ใช้ตั้งเปรตขึ้น มีความสูงพอสมควร เรียกว่า “หลาเปรต” (หลา เป็นภาษาถิ่นภาคใต้ หมายถึง ศาลา) นำอาหารอย่างละนิดอย่างละหน่อย และที่สำคัญที่ขาดไม่ได้คือ ขนมพอง ขนมลา ขนมบ้า ขนมดีซำ และขนมกง ตั้งบนหลาเปรต นำสายสิญจน์ที่พระสงฆ์จับเพื่อสวดบังสุกุลมาผูกไว้กับหลาเปรต เพื่อแผ่ส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์ก็เก็บสายสิญจน์ ชาวบ้านก็จะกรูกันเข้ามาแย่งชิงอาหารที่ตั้งไว้นั้น เรียกว่า “ชิงเปรต” ด้วยความเชื่อว่า ถ้าใครได้กินของที่เหลือจากการเซ่นไหว้บรรพบุรุษจะได้กุศลแรง เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

การตั้งเปรต

การชิงเปรต

ที่มา : <http://download.clib.psu.ac.th>

ประเพณีทำบุญสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้อง และบุคคลอื่น ๆ ที่ล่วงลับไปแล้ว ด้วยความเชื่อว่าหลังจากตายไปแล้วผู้ทำกรรมใด ย่อมได้รับกรรมนั้น ทำดีได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วก็ต้องตกนรก ซึ่งเรียกว่า “เปรต” ต้องทนทุกข์ทรมาน เพราะผลแห่งบาปที่ทำไว้ และดำรงชีพอยู่ด้วยการอาศัยส่วนบุญจากญาติพี่น้อง หรือผู้อื่นที่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ เปรตจะได้รับการปล่อยตัวจากพญายมให้ขึ้นมาเยี่ยมลูกหลานญาติพี่น้องที่เมืองมนุษย์

ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 จึงมีการทำบุญรับตายเป็น และในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เปรตทั้งหลายต้องกลับสู่ปรกตามเดิม ลูกหลานจะทำบุญอุทิศให้อีกครั้ง เพื่อเป็นการส่งตายาย และเป็นการแสดงความกตัญญูต่อดีวี จึงมีการทำบุญยกหมรับใหญ่กันอย่างเต็มที่ เพื่อให้บรรพบุรุษเดินทางกลับปรกอย่างมีความสุข มีสิ่งของที่ลูกหลานอุทิศไปให้ใช้ในระหว่างปีอย่างเพียงพอ

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 2

1. ให้ผู้เรียนอธิบายความสำคัญ พร้อมทั้งบอกชื่อและลักษณะตัวตลกหนังตะลุงที่สำคัญ ๆ มาพอเข้าใจ
2. ตามความคิดเห็นของท่าน ประเพณีทำบุญสารทเดือนสิบมีความสำคัญอย่างไร อธิบายมาพอเข้าใจ

เรื่องที่ 3 วัฒนธรรมประเพณีในภาคตะวันออก

วัฒนธรรมประเพณีในภาคตะวันออก ที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้แก่

3.1 ประเพณีวิ่งควาย

ประเพณีวิ่งควาย เป็นประเพณีเก่าแก่ของจังหวัดชลบุรี มีประวัติเล่ากันมาว่า เมื่อประมาณ 100 ปีเศษมาแล้ว ณ วัดใหญ่อินทาราม พระอารามหลวง เจ้าอาวาสและอุบาสกอุบาสิกาของวัดได้ปรึกษากันว่าจะจัดงานเทศน์มหาชาติให้เป็นงานประจำปี จึงได้กำหนดเอาเวลาเช้าของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งเป็นวันพระและวันออกพรรษา เป็นเวลาเริ่มเทศน์มหาชาติกัณฑ์เทศน์ โดยในปีแรก ๆ นั้น ผู้รับเป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์ส่วนใหญ่เป็นชาวสวนและชาวนา ซึ่งนิยมใช้อาหารพื้นเมืองเป็นเครื่องติดกัณฑ์เทศน์ เช่น ข้าวเปลือก ข้าวสาร หมาก มะพร้าว กล้วย อ้อย ปลาแห้ง เป็นต้น และใช้เกวียนบรรทุกเครื่องกัณฑ์เทศน์ดังกล่าวมาที่วัด พื้นล่างของเกวียนเป็นที่บรรจุสิ่งของ ด้านบนวางแคร่ให้คนแก่ ผู้หญิง และเด็กนั่ง มีประทุนครอบกันแดดกันฝน มีการจัดตกแต่งเกวียนให้ดูสวยงาม เช่น ร้อยดอกไม้ทำเป็นม่านห้อย ที่หน้าประทุนใช้หม้อกล้วยกับต้นอ้อยผูกขนานสองข้าง ประดับประดาด้วยทะเลายมะพร้าว และทะเลายจาก เป็นต้น เมื่อเกวียนมาถึงวัดพร้อมกัน ช่วงบ่ายคนขับเกวียนก็จะชวนกันขี่ควายไปยังสระน้ำขนาดใหญ่ ให้ควายได้กินและอาบน้ำในสระ

เมื่อมีคนขี่ควายไปรวมตัวกันเป็นจำนวนมาก จึงเกิดมีคนนึกสนุกทำผู้อื่นให้ขี่ควายประลองฝีเท้าแข่งกันว่า ควายของใครจะมีฝีเท้าเร็วกว่ากัน เพื่อความสนุกสนาน ทั้งนี้ ผู้ขี่จะต้องระวังไม่ให้ตกจากหลังควายด้วยมิฉะนั้นจะถูกปรับแพ้ ในปีต่อ ๆ มาเมื่อถึงวัน 14 ค่ำ เดือน 11 ควายเทียมเกวียนที่บรรทุกเครื่องกัณฑ์เทศน์มาวัดจึงถูกนำออกมาวิ่งในตลาดให้คนชม จนทำให้เจ้าของควายที่อยู่ตำบลใกล้เคียง นำควายของตนมาร่วมวิ่งแข่งขันบ้าง หรือบางคนนำควายมาวิ่งแก้บน ทำให้มีจำนวนควายเพิ่มมากขึ้นทุกปี ๆ ส่วนคนที่อยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ก็พากันมาดูงานวิ่งควายมากขึ้นจนกลายเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนทุกวันนี้ และภายหลังได้เปลี่ยนเวลาจากตอนบ่ายมาเป็นตอนเช้า สำหรับควายที่นำมาวิ่งแข่งกันนั้น เจ้าของจะใช้ด้ายสีขาวสลัสสีแดงหรือใช้ผ้าคาดหน้าผาก ระหว่างเขาทั้งสองข้างและใช้กระดาษแข็งตัดเป็นรูปใบโพปิดทับด้วยแผ่นโลหะฉลุสลัสสีเป็นลวดลายห้อยไว้ระหว่างหน้าผาก ส่วนขาทั้งสองข้างถูกสวมด้วยถุงซึ่งเย็บด้วยผ้าสีต่าง ๆ ปลายเขาติดพู่ ถ้ามีได้สวมถุงก็ใช้น้ำมันทาเขาให้เป็นเงา ที่คอผูกกระดิ่งใบใหญ่ เวลาควายวิ่งจึงมีเสียงดังสนั่น

ที่มา : <http://kanchanapisek.or.th>

ที่มา : <http://www.manuclub.com>

ประเพณีวิ่งควาย เป็นประเพณีที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีให้กับชาวนาชาวสวน ได้มาพบปะพูดคุยสังสรรค์กัน ประกวดประชันกันในการบำรุงเลี้ยงควาย มีทุกข์สุขอันใดก็ปรึกษาหารือกันฉันทมิตรเพิ่มไมตรีจิตผูกความสนิทสนมยิ่งขึ้น และยังเป็นการแสดงความรักความเมตตาความกตัญญู ต่อควาย ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีบุญคุณของชาวนาชาวสวน ประเพณีวิ่งควาย เป็นประเพณีท้องถิ่นหนึ่งเดียวของประเทศไทยที่ชาวชลบุรีต้องอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้ให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่นต่อไป

3.2 ประเพณีรำสวด

ที่มา : <http://folklore.culture.go.th>

1) ประวัติความเป็นมาและความสำคัญ

รำสวด เป็นเพลงพื้นบ้านของภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ใช้แสดงหลังมีพิธีสวดพระอภิธรรมศพ ซึ่งการทำพิธีบำเพ็ญกุศลศพถือว่าเป็นประเพณีทดแทนพระคุณของผู้ตาย ลูกหลานจึงต้องทำด้วยความตั้งใจ เพื่อให้ผู้ตายได้รับความสุข และเป็นเกียรติแก่ผู้ตาย เมื่อผู้ที่เรารักเคารพตายลง จึงนิยมตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้าน นิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาสวดพระอภิธรรม การสวดพระอภิธรรม ถือว่าเป็นการทำกุศลอันยิ่งใหญ่ที่ลูกหลานอุทิศให้แก่ผู้ตาย ในสมัยก่อนเมื่อสวดเรียบร้อยแล้ว พระภิกษุสงฆ์ จะสวดพระมาลัยต่อเพื่อเป็น

เพื่อนศพ และเจ้าภาพ คนสมัยนั้นจะนิยมฟังมาก เพราะมีลีลาท่วงทำนองจังหวะ การสวดที่สนุกสนาน เพลิดเพลิน ในสมัยต่อมาใช้ฆราวาสสวดยิ่งเพิ่มความตลกคะนองมากยิ่งขึ้น

ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2475 ชาวจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงใต้ได้มีการปรับเปลี่ยน พัฒนาการสวดพระมาลัย และการสวดคฤหัสถ์ ให้เป็นการละเล่นเพลงพื้นบ้านของตนโดยเฉพาะคือ รำสวด โดยนำวรรณกรรมและวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ มาแสดงร่วมกับการสวดพระมาลัย รำสวดจึงเป็นเพลงพื้นบ้านที่นิยมเล่นกันในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทยโดยเฉพาะที่จังหวัดตราด

การเล่นรำสวดในจังหวัดตราด มีประวัติความเป็นมายาวนานเกือบ 200 ปี พัฒนาการมาจากการสวดพระมาลัยโดยฆราวาสที่ใช้สวดในงานศพ การเล่นรำสวดส่วนมากจะเล่นในคืนสุดท้ายของงานศพหลังพระสวดอภิธรรมเสร็จเวลาประมาณ 21.00 น.จนถึงเวลาประมาณ 04.00 น. ของวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันเผาศพ แต่ในปัจจุบันเริ่มมีคนจ้างไปแสดงในงานอื่น ๆ บ้าง เช่น งานทำบุญ ให้ผู้ตายเมื่อครบรอบแต่ละปี หรือในโอกาสที่ลูกหลานระลึกถึงผู้ตาย

2) วัตถุประสงค์และการแสดง

2.1) การแต่งกาย คณะรำสวดจะแต่งกายเป็นชุดไว้ทุกข์ สีขาวดำ ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงพื้นบ้าน ส่วนผู้ชายจะนุ่งกางเกงหรืออาจใส่ชุดที่มีอยู่ ห้ามใส่เสื้อลาย เพราะถือว่าไม่สุภาพและเมื่อจะแสดงต้องมีผ้าสีมาคล้องคอทั้งหญิงและชาย แต่ผู้ชายอาจผูกเอวก็ได้

2.2) ขั้นตอนการแสดง หลังจากสวดพระอภิธรรมจบแล้วทางคณะจะเตรียมเครื่องเคาะพครู ประกอบด้วยดอไม้ 3 สี หมาก 3 คำ เหล้า 1 ขวด บุหรี่ 1 ซอง น้ำเย็น 1 ขัน หรือ 1 ขวดเงิน 12 บาท เทียน 1 เล่ม รูป 3 ดอก

- ขั้นที่ 1 เริ่มบทเคาะพครูและบทไหว้ครู โดยนักแสดงจะมานั่งล้อมวงบอกครูอาจารย์ก่อนการแสดง เป็นการร้องร่วมกันทั้งคณะ

- ขั้นที่ 2 หัวหน้าคณะจะถามเจ้าภาพว่า จะให้มีการสวดพระมาลัยหรือไม่ ถ้ามีทางคณะก็จะสวดให้ ถ้าไม่มีก็จะเล่นรำสวดต่อไป และไปสวดพระมาลัยตอนใกล้สว่าง

- ขั้นที่ 3 เป็นการเกริ่นนำรำสวด พร้อมทั้งบอกว่าวันนี้จะแสดงเรื่องอะไรบ้าง

- ขั้นที่ 4 เริ่มการแสดงรำสวดจากเรื่องวรรณคดีตามที่แจ้งไว้ หากเรื่องใดยาวจะแสดงไม่เกินสองเรื่อง ในการแสดงอาจมีการหยุดพักจิบน้ำชา รำแต่ง รำลอย หรือเพลงลูกทุ่งสลับบ้าง

- ขั้นที่ 5 บทส่งลาก่อนสว่าง จะนำบทมาจากวรรณคดีที่มีการสั่งลากันคล้ายกับผู้ตายสั่งลาญาติ ๆ และญาติก็จะลาศพด้วย เนื่องจากวันรุ่งขึ้นจะเป็นพิธีเผาศพ

2.3) เนื้อเรื่อง ทำนอง ทำรำ เนื้อเรื่องในการเล่นรำสวด เป็นเรื่องในวรรณคดี เช่น ลักษณะวงศ์ พระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน รามเกียรติ์ ไกรทอง สังข์ทอง ฯลฯ เมื่อคณะตกลงกับเจ้าภาพว่าจะแสดงเรื่องใดแล้ว หัวหน้าคณะก็จะเลือกตอนที่คิดว่าสนุก หรือเป็นบทสะท้อนอารมณ์ที่เจ้าภาพพอใจ

เช่น เรื่องพระอภัยทอนหนีนางผีเสื้อสมุทร ตอนเรือแตก หรือเรื่องอิเหนาทอนลมทอบ เป็นต้น สำหรับทำนองเพลงที่แต่ละคณะใช้แสดงนั้นต้องฝึกซ้อมจนชำนาญ เพื่อให้เข้ากับเนื้อเรื่องเหมือนการแสดงละคร เช่น เพลงลมพัดชายเขา บัวบังใบ สร้อยสนตัด สุดสงวน มอญรำดาบ เป็นต้น ส่วนท่ารำ ก็ต้องฝึกหัดต่อท่ารำกันจนชำนาญ ดังนั้น ผู้แสดงต้องร้องเอง จึงจะทำให้การรำรำมีความสวยงามอ่อนช้อย

2.4) เครื่องดนตรีประกอบและอุปกรณ์ช่วยการแสดง ในสมัยก่อนจะไม่มีเครื่องดนตรีประกอบการแสดง จะใช้การปรบมือเพื่อให้จังหวะ เครื่องดนตรี ได้เริ่มนำมาใช้ประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาโดยนำกรับ ฉิ่ง กลอง และโทน มาประกอบการแสดงเพื่อความครึกครื้น และช่วยผ่อนเสียงร้อง

ประเพณีรำสวด เป็นศิลปะการแสดงแขนงหนึ่งที่มีการผสมผสานระหว่างการรำ ดนตรี และการสวดเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน เป็นที่นิยมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าทางภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการแต่งคำร้อง ทำนอง ท่ารำ ให้คงคุณค่า เป็นค่านิยมและหลักปฏิบัติอันดีงาม เป็นวัฒนธรรมที่แสดงถึงความรักความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ นอกจากนี้ยังคงไว้ในด้านความเชื่อทางพุทธศาสนา และความรักสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะที่มีน้ำใจเกื้อกูลต่อกัน

3.3 ประเพณีแห่พญายม

ที่มา : <http://school.obec.go.th>

1) ประวัติความเป็นมาและความสำคัญ

ประเพณีแห่พญายม เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี จัดขึ้นประมาณกลางเดือนเมษายนของทุกปี จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ และความเชื่อของชาวตำบลบางพระว่าสามารถสะเดาะเคราะห์ และปล่อยสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายให้ลอยพันไปกับองค์พญายมได้ อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีของประชาชนทั้งสองฝั่งคลองซึ่งชาวตำบลบางพระได้ยึดมั่นตลอดมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานเกินกว่า 75 ปี แล้ว

เดิมที่ตำบลบางพระเป็นเพียงหมู่บ้านเล็ก ๆ ตั้งอยู่เลียบชายฝั่งทะเล สภาพภูมิประเทศเต็มไปด้วยป่าดงดิบ มีสัตว์ร้าย และภัยนานาชนิดชุกชุม ชาวบ้านยึดอาชีพทำการประมงเป็นหลัก อยู่มาวัน

หนึ่งได้เกิดโรคอหิวาต์ระบาดขึ้นในหมู่บ้านแห่งนี้ ทำให้ชาวบ้านและสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ล้มตาย ลงเป็นจำนวนมากโดยไม่มีทางแก้ไข จนวันหนึ่งชาวบ้านได้เกิดนิมิตว่า การที่จะช่วยให้ชาวบ้านพ้นภัยจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ได้คือ การสร้างองค์ “พญายม” ขึ้น โดยถือว่าองค์พญายมเป็นเทพเจ้า มีหน้าที่ควบคุมดูแลภูมิจาคามารร้ายทั้งปวงให้จับเก็บสิ่งของชั่วร้ายต่าง ๆ ตลอดจนโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวงไว้กับตัว องค์พญายม จากนั้นให้นำไปปล่อยในทะเล เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์และปลดปล่อยสิ่งชั่วร้ายโรคภัยไข้เจ็บทั้งหลาย หลังจากนั้นเป็นต้นมาชาวบ้านก็อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขตลอดมา จึงทำให้ชาวบ้านตำบลบางพระ ยึดถือประเพณีนี้สืบทอดกันมาจนมาถึงปัจจุบัน

2) วิธีปฏิบัติและพิธีกรรม

ที่มา : <http://www.siangsri.com>

2.1) การสร้างองค์พญายม ในสมัยก่อนการสร้างองค์พญายมจะสร้างกันอย่างง่าย ๆ เน้นความน่ากลัวเป็นหลัก โดยใช้โครงไม้ไผ่ ฟางข้าว กระจดาช ฤงปูนซีเมนต์ มาสร้างเป็นองค์พญายมแต่งแต้มด้วยดินหม้อ และดินสอพอง ให้ดูน่าเกรงขาม ใช้ไม้ไผ่ทำเสลียงสำหรับหามเวลาแห่ ต่อมาได้เปลี่ยนมาใช้เป็นโครงเหล็ก ปูนเปลือกหอย สี ลวดตาข่าย กระจดาชหนังสือพิมพ์ กระจดาชป่านและผ้าลายไทย สำหรับตกแต่งองค์พญายม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความพิถีพิถัน มีความเหมาะสมและได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น ส่วนการประทับก็เปลี่ยนมาประทับนั่งบนรถบรรทุกเล็กแทนการประทับบนเสลียง

สำหรับวิธีการปั้นองค์พญายมนั้น ก่อนปั้นจะต้องตั้งพานไหว้ครู เพื่อขออนุญาตองค์พญายม มีอยู่ด้วยกัน 2 ภาค คือ ภาคเทพ และภาคนรก การจะเลือกกว่าปีไหนปั้นรูปในภาคใด ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ชาวบ้านจะประชุมปรึกษาหารือ และร่วมกันตัดสินใจ เมื่อปั้นและตกแต่งเสร็จแล้วจะมีการปลุกธาดูทั้ง 4 มีคาถากำกับ มีการทำน้ำมนต์ธรณีสาร เขียนคาถาบูชาพญายมแปะไว้หลังรูปปั้นองค์พญายม และจัดทำแพไม้ไผ่สำหรับลอยน้ำ จากนั้นทำพิธีเบิกเนตรพญายมแล้วอันเชิญไปยังลานพิธีที่จัดเตรียมไว้เรียบร้อยแล้วพร้อมโต๊ะที่ประทับ เมื่อถึงลานพิธีจะต้องมีการจุดประทัดรับด้วย

2.2) การแห่พญายม พิธีจะเริ่มวันหลังสงกรานต์ โดยช่วงเช้าจะมีการทำบุญเลี้ยงพระ การสงฆ์น้ำพระ การจัดตั้งกองผ้าป่าเพื่อเรียกรายเงินเข้าวัด การรดน้ำขอพรจากผู้สูงอายุ เป็นต้น ช่วงบ่ายจะอัญเชิญองค์พญายมขึ้นรถบรรทุกเล็กพร้อมแพที่รองรับอยู่เพื่อให้ลอยน้ำได้ จัดขบวนแห่ไปอย่างสนุกสนาน มีกลองยาวนำ ชายหญิงแต่งตัวกันอย่างสวยงาม บางก็แต่งแฟนซี หรือแต่งตัวตามละครชาตัก เช่น ชูชก กัณฑ์หา-ชาลี ยักษ์-ลิง แห่กันไปเป็นแถวยาวเหยียดไปจนถึงชายทะเล ส่วนที่ชายทะเล ก็จะมีเด็กหนุ่มสาว ผู้เฒ่าผู้แก่ มาร่วมกันสาดน้ำ เล่นกีฬาพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น ชักกะเย่อ ปีนเสาน้ำมัน ตีจับ สะบ้า มอญซ่อนผ้า เป็นต้น เมื่อถึงเวลาพลบค่ำพระสงฆ์ 9 รูปจะสวดคาถาชัยมงคล ชาวบ้านก็จะจุดธูปเทียนอธิษฐานให้ตนเองและครอบครัวประสบแต่ความสุข และโชคดีตลอดไป ขอให้ภูติผีปีศาจสิ่งชั่วร้าย ความทุกข์โศกโรคภัยจางไปกับพญายม

2.3) การปล่อยองค์พญายม เมื่อทำพิธีบวงสรวงเสร็จแล้ว ผู้ที่มีร่างกายแข็งแรงจะแบกองค์พญายมลุยน้ำทะเลลงไปที่ลึก และไกลที่สุด เพื่อให้องค์พญายมนำความทุกข์โศก โรคภัยไข้เจ็บ และความตายไปให้พ้นจากชาวตำบลบางพระ เมื่อพิธีปล่อยองค์พญายมเสร็จสิ้นวันก็จะกลับผิวน้ำไป ความมืดจะค่อย ๆ คืบคลานเข้ามาปกคลุม ทำให้มองเห็นองค์พญายมลอยตะคุ่ม ๆ อยู่ในทะเล ชาวบ้านจึงเชื่อว่าสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ได้ถูกองค์พญายมนำไปแล้ว ปัจจุบันการปล่อยองค์พญายม ชาวบ้านบางพระที่มีเรือก็จะนำเรือ มาบรรทุกองค์พญายมแล้วนำไปปล่อยไกลถึงหน้าอ่าวบางพระ

3.4 ประเพณีวันไหล

วันไหล คือ วันทำบุญขึ้นปีใหม่ของชาวทะเล ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ โดยจะกำหนดหลังวันมหาสงกรานต์ประมาณ 5-6 วัน เดิมทีเรียกว่า ประเพณีก่อพระทรายน้ำไหล วัดใดที่อยู่ใกล้แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง ก็จะจัดประเพณีนี้ขึ้นมา ชาวบ้านจะช่วยกันขุดลอกทรายที่ผืนพืดพามาสะสมอยู่ตามแม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง แล้วนำไปก่อเป็นองค์เจดีย์ทรายองค์ใหญ่บ้างเล็กบ้าง บางคนก่อเป็นรูปกรวยเล็ก ๆ เพื่อให้ครบ 84,000 กอง เท่ากับจำนวนพระธรรมชั้นตรี มีการตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงามด้วยดอกไม้ และธงต่าง ๆ เพื่อเป็นพุทธบูชา มีการเล่นพื้นเมืองเพื่อความสามัคคีและสนุกสนาน รื่นเริง มีการทอดผ้าป่า ทำบุญเลี้ยงพระ และจัดเลี้ยงผู้คนที่มาร่วมงานด้วย วัตถุประสงค์ของการขุดลอกทราย นอกจากเพื่อนำไปก่อเจดีย์ทรายในวัดและช่วยให้น้ำไหลได้สะดวกเมื่อถึงฤดูฝนแล้ว วัดยังสามารถใช้ประโยชน์จากทรายในการก่อสร้างเสนาสนะและปูชนียสถาน หรือถมบริเวณวัดได้อีกด้วย

ปัจจุบันสภาพบ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การขนทรายเข้าวัดดังเช่นในอดีตที่เคยใช้หาบเข้ามา ก็เปลี่ยนเป็นบรรทุกใส่รถยนต์แทน เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว วัดหลายวัดจึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะใช้ทรายที่ถูกขุดมารวมที่แม่น้ำ คู คลอง หนอง บึง ประกอบกับสถานที่ดังกล่าวเกิดสภาพตื้นเขิน งานก่อพระทรายจึงเปลี่ยนไป และเรียกกันง่าย ๆ ว่า “วันไหล” หรือ “ประเพณีวันไหล”

จังหวัดชลบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการจัดงานวันไหลเป็นประจำทุกปี ระหว่างวันที่ 17-18 เมษายน ในเทศกาลวันไหลจะมีการจัดกิจกรรมหลายอย่าง เช่น การทำบุญใส่บาตร การสงฆ์น้ำพระพุทธรูป การเล่นสาดน้ำสงกรานต์ การก่อพระเจดีย์ทราย การแข่งขันกีฬาพื้นเมือง การแข่งขันด้านอาชีพ เป็นต้น นอกจากนี้สุภาพสตรีคนใดที่มาร่วมงานด้วยการแต่งกายแบบไทยก็จะมีแมวมองส่งเข้าประกวดขวัญใจงานวันไหล โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสิน ซึ่งสามารถสร้างความสนใจในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เป็นอย่างดี ประเพณีวันไหลจึงนับเป็นประเพณีท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า และควรแก่การอนุรักษ์ไว้

ที่มา : <http://www.bps thai.org>

ที่มา : <http://thailandexhibition.com>

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 3

1. ท่านคิดว่าประเพณีวิ่งควายของจังหวัดชลบุรีสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างไร
2. ประเพณีรำสวด เป็นการละเล่นในโอกาสใด จุดประสงค์เพื่ออะไร
3. ให้ผู้เรียนอธิบายจุดประสงค์ของการจัดประเพณีแห่พญายม และความเชื่อของชาวบ้านอำเภอบางพระที่มีต่อองค์พญายม มาพอเข้าใจ
4. จากอดีตมาจนถึงปัจจุบันประเพณีวันไหลมีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร อธิบายมาพอเข้าใจ

เรื่องที่ 4 วัฒนธรรมประเพณีในภาคกลาง

ภาคกลาง มีสภาพภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบลุ่มเกิดจากการทับถมของดินตะกอนของแม่น้ำ จึงเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะสำหรับการเพาะปลูก วัฒนธรรมส่วนใหญ่ของภูมิภาคนี้จึงเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การทำมาหากินเป็นสำคัญ วัฒนธรรมประเพณีของภาคกลาง ได้แก่

4.1 ประเพณีแข่งเรือ

ประเพณีการแข่งเรือ เชื่อกันว่าเริ่มมีมาตั้งแต่สุโขทัย กรุงศรีอยุธยา จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะมีการกล่าวไว้ในตำรับตำวศรีจุฬาลักษณ์ถึงประเพณีการแข่งเรือหลวงที่เรียกว่า “อาศยุช” ในสมัยอยุธยาเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศ กวีแห่งกรุงศรีอยุธยา ก็ได้กล่าวถึงในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก และจากคำบอกเล่าของชาวกรุงเก่าถึง การแข่งเรือในสมัยกรุงศรีอยุธยาว่า เป็นพระราชพิธีเดือนสิบเอ็ด เดือนสิบสอง หรือพระราชพิธีอาศยุช คือ การแข่งเรือของพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อเสี่ยงทายสำหรับพระมหานคร โดยปรากฏในกฎมณเฑียรบาลว่า เรือที่พระมหากษัตริย์จะลงคือ เรือสมรรถชัยและเรือมเหสีคือ เรือไกรสรมุข และมีคำเสี่ยงทายว่า ถ้าเรือสมรรถชัยแพ้ “ข้าวเหลือกินอิม สุขเกษม เปรมประชา” ถ้าเรือสมรรถชัยชนะจะมียุคเจริญ

ที่มา : <http://gotoknow.org/blog/nontaya/221721>

ประเพณีการแข่งเรือ เป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนานสามัคคีและสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านภาคกลางมาช้านาน นิยมเล่นในเดือน 11 เดือน 12 ช่วงเทศกาลทอดกฐินทอดผ้าป่า ซึ่งเป็นฤดูน้ำมาก และว่างเว้นจากการทำไร่ทำนา เมื่อมีงานทอดกฐินทอดผ้าป่าก็จะแห่แห่นกันด้วยเรือเพื่อนำองค์กฐินองค์ผ้าป่าไปยังวัด หลังจากเสร็จพิธีทางศาสนาก็จะมีการเล่นแข่งเรือกันเพื่อความ

สนุกสนาน ปัจจุบันก็ยังคงมีการจัดอยู่ทุกปีตามวัดในต่างจังหวัดริมน้ำเจ้าพระยาภาคกลาง เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี เป็นต้น

พอใกล้เดือน 11 จะได้ยินเสียงกลองรัวดังก้องไปตามคั้งน้ำ เพื่อบอกให้รู้ว่าถึงเวลาที่ฝ้ายประจำเรือของวัดประจำหมู่บ้านจะต้องมารวมชุมนุมกันเพื่อซ้อมฝีพายไว้แข่งกับเรือของวัดในหมู่บ้านอื่น เรือแข่งของวัดแต่ละหมู่บ้านถือเป็นศักดิ์ศรีของวัดของหมู่บ้านนั้น ๆ ฉะนั้น “เรือแข่ง” หรือ “เรือยาว” จึงต้องอยู่ในสภาพที่พร้อมจะแข่งขันได้เสมอ

เมื่อถึงวันแข่งเรือ ส่วนหัวเรือและท้ายเรือจะตกแต่งประดับประดาด้วยผ้าแพร ผ้าสี ช่อดอกไม้ พวงมาลัย ธูปเทียน เครื่องเช่นบูชาแม่ย่านางประจำเรือ ก่อนที่จะเอาเรือลงจากคานเรือลงสู่แม่น้ำ จะมีพิธีเช่นไหว้กันตามความเชื่อทางไสยศาสตร์ ผู้กระทำพิธีต่าง ๆ ของเรือยาวแต่ละวัด ส่วนมากเป็นหัวหน้า ผู้ควบคุมเรือ ซึ่งถือว่าเป็นคนสำคัญของเรือ เพราะจะเป็นผู้บอกจังหวะการพายการจ้ำของฝีพาย ทั้งในเวลาซ้อม และเวลาแข่งขัน ส่วนคนที่ให้จังหวะ เรียกว่า “คนบอกยาว” จะนั่ง ๆ ยืน ๆ อยู่ที่หัวสุดของเรือ หันหน้าหาฝีพาย อาจจะทำพาย หรือเป่านกหวีด คอยบอกให้ฝีพายรู้ว่าเวลาใดควรจะเร่งฝีพายให้ช้า หรือเร็วเพียงใด เพื่อให้เกิดความพร้อมเพียงกัน

ก่อนถึงเวลาแข่งขันบริเวณหน้าวัดจะเต็มไปด้วยผู้คนและเรือแพ เรือยาวจากที่ต่าง ๆ พายขึ้นล่อง พร้อมกับร้องเพลงเห่กันไปมา เพื่อโชว์เรือ และฝีพาย

การจับคู่เรือแข่ง จะใช้การเปรียบเทียบจากขนาดของเรือ และจำนวนของฝีพาย ส่วนกติกา ก็ตามที่แต่ละฝ่ายจะตกลงกัน ไม่มีการพนันเข้ามาเกี่ยวข้อง เรือที่ชนะการแข่งขันจะได้รับพาสีต่าง ๆ มาผูกที่หัวเรือ หรือชะลอมผลไม้เป็นของรางวัล

ในการแข่งเรื่อนอกจะมีการแข่งเรือยาวซึ่งถือว่าเป็นเรือแข่งหลักของงานแล้ว บางแห่งจะมีการแข่งเรือพายประเภทต่าง ๆ การประกวดการตกแต่งเรือทั้งประเภทสวยงามและตกลงขบขัน เมื่อการแข่งขันสิ้นสุดลงชาวบ้านที่มาเที่ยวดูการแข่งเรือ ก็จะนำเรือมาเกาะกันเป็นหมู่ ปล่อยให้เรือลอยไปตามกระแสน้ำกลับบ้าน พวกหนุ่มสาวจะถือโอกาสเกี่ยวพาราสักันโดยการร้องเล่นเพลงเรือ บางลำก็จะมีพ่อเพลงแม่เพลง เป็นผู้ร้องนำในทำนองพ่อสื่อ แม่สื่อให้กับหนุ่มสาวของตน

ประเพณีการแข่งเรือ เป็นการละเล่นของชาวบ้านที่ต้องอาศัยความสามัคคี ความร่วมแรงร่วมใจ ความชำนาญ และไหวพริบประกอบกันไป ฝ่ายแพ และฝ่ายชนะ ต้องยอมรับสภาพของตนเองเพราะเป็นการแข่งขันเพื่อความสนุกสนาน ความสามัคคีเท่านั้น แต่เนื่องจากภาวะทางสังคมและอิทธิพลทางวัฒนธรรมอื่น ๆ เข้ามามีส่วนผลักดันให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนไป ส่งผลให้การแข่งเรือในปัจจุบันมีการพนันเป็นเงินทองมาเป็นปัจจัยสำคัญ ประเพณีการแข่งเรือ ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตตลอดจนความสามารถทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านก็จะเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและยุคสมัย หากผู้เกี่ยวข้องยังไม่รู้คุณค่า และช่วยกันบำรุงรักษาไว้ก็จะสูญหายไปตามกาลเวลาอย่างน่าเสียดาย

ที่มา : <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=junely&month=06-10-2009&group=1&gblog=19>

4.2 ประเพณีการทำขวัญนา

1) ประวัติความเป็นมาและความสำคัญ

การทำขวัญนา เป็นประเพณีที่มีมานานกว่า 150 ปีมาแล้ว นิยมจัดในเทศกาลใกล้เข้าพรรษา ก่อนวันทำพิธีบวช 1 วัน (สมัยนี้มักทำขวัญนาในตอนเช้า และทำพิธีบวชตอนบ่าย) ในสมัยก่อนจะมีกฎระเบียบที่เคร่งครัดกว่าในปัจจุบันนี้มาก คือ เมื่อชายไทยที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ได้กำหนดวัน และฤกษ์ยามที่จะบวชเอาไว้อย่างแน่นอนแล้ว พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติผู้ใหญ่ทุกคนจะคอยเฝ้าดูแล ตักเตือนผู้ที่จะบวชให้ตั้งมั่นอยู่ในสพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อย่าปล่อยให้กิเลสทั้งหลายมาบั่นทอนความตั้งใจที่จะบวชเพื่อทดแทนพระคุณพ่อแม่ ต้องรู้จักระวังรักษาตนเองไม่ให้มีเหตุร้ายใด ๆ เกิดขึ้น เพราะถ้าหากมีเหตุร้ายเกิดขึ้นแล้วจะทำให้ไม่ได้บวช โดยเฉพาะเรื่องผู้หญิงต้องตัดโดยเด็ดขาด

การทำขวัญนา เกิดจากความเชื่อว่าขวัญของพ่อนาคจะไปเที่ยวในที่ไกล ๆ จึงจำเป็นต้องทำพิธีเรียกขวัญให้มาอยู่กับเนื้อกับตัวของพ่อนาค เนื่องจากโบราณเชื่อว่าคนเราเกิดมาจะมีขวัญอยู่ในตัว หรือประจำชีวิตกันทุกคน ถ้าหากขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคล อยู่เย็นเป็นสุข หากขวัญของผู้ใดหนีไปจากตัว ก็มักจะมัวอันเป็นไป หรือได้รับอันตราย นอกจากนี้การทำขวัญนายังถือเป็นการสอนให้เจ้านาครำลึกถึงคุณบิดามารดา คุณประโยชน์ของการบวชเรียนด้วย

ที่มา : <http://www.oknation.net/blog/kondee007/2010/02/16/entry-1>

2) วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการทำขวัญนาค

เมื่อถึงฤกษ์ยามที่กำหนดไว้ เจ้าภาพจะนำเจ้านาคซึ่งโกนหัว โกนคิ้ว โกนหนวด ตัดเล็บ เรียบร้อยแล้ว นุ่งห่มด้วยเครื่องแต่งกายที่งดงาม ประดับประดาด้วยสร้อยแก้วแหวนเงินทองต่าง ๆ มานั่ง กลางวงพิธีท่ามกลางพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ และผู้ร่วมอนุโมทนา นำเครื่องอัฐบริขารที่จะใช้ในการบวชมาวาง ตั้งไว้ให้พร้อม เมื่อทำขวัญแล้วจะมีการเวียนเทียน เปิกบายศรีรับขวัญ หมอทำขวัญก็จะอ่านคำทำขวัญ นาคขึ้น มีเนื้อความอธิบายถึงชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เริ่มเป็นตัว พ่อแม่ก็ได้บำรุงเลี้ยงดูมาด้วยความยากจนเติบโต ใหญ่ก็ด้วยความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะได้เห็นลูกเป็นคนดี และบัดนี้ก็เป็นทีที่สมประสงค์ที่เจ้านาคจะ อุดมสมบทในพระพุทธศาสนา จึงเป็นการสมควรยิ่งที่เจ้านาคจะพึงรักษาความดีอันเป็นมงคลนี้ไว้แก่ตนต่อไป ชั่ววสานแห่งชีวิต ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้เจ้านาคมีความตั้งอกตั้งใจในการบวชแทนคุณพ่อแม่ หลังจาก เสร็จพิธีทำขวัญจะมีการเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมอนุโมทนา มีการร้องรำทำเพลงกันเป็นอย่างดีสนุกสนาน วันรุ่งขึ้นจึงเข้าพิธีอุปสมบทมีการแห่เจ้านาคไปสู่วัดอย่างสนุกสนานครึกครื้น

ประเพณีการทำขวัญนาค จึงเป็นการสอนนาคให้ถึงบุญคุณพ่อแม่ การเตรียมตัวเป็น สาวกที่ดีของพระศาสนา ปัจจุบันนี้ยังมีการสืบทอดประเพณีการทำขวัญนาคอยู่ แต่มีสิ่งเปลี่ยนแปลงไป บ้างคือ ใช้เวลาในการประกอบพิธีสั้นลง มีการกล่อมเป็นเพลงลูกทุ่งบ้างเพื่อสนุกสนานแก่ผู้ร่วมประกอบพิธี

4.3 ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว

ที่มา : www.nakhonnayok.go.th

ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นประเพณีที่เจ้าของนาจะบอกเพื่อนบ้านให้รู้ว่าเกี่ยวข้าวเมื่อใด และเมื่อถึงวันที่กำหนดเจ้าของนาจะต้องนำธงไปปักในที่นาของตน เพื่อเป็นสัญญาณบอกให้เพื่อนบ้านรู้และมาช่วยเกี่ยวข้าวได้ถูกต้อง ทั้งนี้ เจ้าของนาจะต้องเตรียมอาหารคาวหวาน สุรา บุหรี่ น้ำดื่มไว้ต้อนรับด้วย และในขณะที่เกี่ยวข้าวก็จะมีการเล่นร้องเพลงเกี่ยวข้าวระหว่างหนุ่มสาวอย่างสนุกสนาน เพลิดเพลินเพื่อช่วยคลายความเหน็ดเหนื่อย

เมื่อรวงและเมล็ดข้าวมีสีเหลืองทองอร่ามเต็มท้องทุ่งนา หรือที่เรียกว่า ข้าวระยะปลับปลิง เป็นการแสดงให้เห็นว่าถึงช่วงระยะเวลาของการเก็บเกี่ยว เครื่องมือที่นิยมใช้เกี่ยวข้าวของชาวภาคกลาง คือ “เคียว” ชาวนาจะเกี่ยวข้าวด้วยการยืนเรียงแถวเป็นหน้ากระดานไปตามแปลงนา โดยก่อนเกี่ยวข้าว ชาวนามักจะเอาไม้รวกมาบดข้าวให้ล้มไปในทิศทางเดียวกัน ถ้าเกี่ยวข้าวตอนเช้าต้อง บดข้าวให้ล้มไปทางทิศตะวันตก ถ้าเกี่ยวตอนบ่ายต้องบดข้าวไปทางทิศตะวันออก เพื่อเวลาเกี่ยวข้าว จะได้หมุนหน้าหลบแดดหันหลังให้ดวงอาทิตย์

วิธีการเกี่ยวข้าวให้ถือเคียวด้วยมือข้างที่ถนัด แล้วใช้เคียวเกี่ยวตัวกอต้นข้าว ส่วนอีกมือหนึ่งรวบต้นข้าวไว้ แล้วใช้เคียวเกี่ยวลำต้นทั้งกอ ให้มีความยาวของต้นข้าวห่างจากรวงข้าวพอที่จะนำไปฟาดข้าวได้สะดวก หรือนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ เช่น ใช้คลุมแปลงปลูกพืชผักชนิดอื่น เป็นต้น โดยก่อนทำการเกี่ยวข้าวชาวนาในภาคกลางจะทำพิธี “ทำขวัญข้าว”

ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจของคนไทยที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เสริมสร้างความรักความสมัครสมานสามัคคีกันภายในหมู่บ้าน อีกทั้งยังทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรม และการขับร้องเพลงอันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกร มาจนถึงทุกวันนี้

4.4 ประเพณีโยนบัว

ประเพณีโยนบัว หรือประเพณีรับบัว เป็นประเพณีที่เกิดจากเกี่ยวข้องกับผูกพันระหว่างคนไทย คนมอญ และคนลาว ซึ่งอาศัยอยู่ในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ที่มา : <http://s2k2.multiply.com/photos/album/5/5>

ในสมัยก่อนสภาพแวดล้อมของอำเภอบางพลีจะเต็มไปด้วยป่าพงดงอ้อ พงแขมและพันธุ์ไม้ นานาชนิด น้ำก็เป็นน้ำเค็ม ทางฝั่งเหนือจะเต็มไปด้วยบึงใหญ่ มีดอกบัวหลวงขึ้นมากมาย เพื่อให้มีที่ทำอะไรทำ สวน ชาวไทย ชาวมอญ และชาวลาวที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว จึงได้ช่วยกันหักล้างถางพงมาจนถึงสาม แยก จากนั้นก็แยกย้ายกันไปทำมาหากินกันคนละทาง เพื่อจะได้รู้ว่าภูมิภาคด้านไหนจะหากินได้คล่องกว่า กัน ต่อมาประมาณ 2-3 ปี ชาวมอญทำนาไม่ได้ผลจึงอพยพกลับถิ่นเดิมทางฝั่งปากลัดตอนเช้ามีดของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 แต่ก่อนเดินทางได้พากันไปเก็บดอกบัวในบึงเพื่อเอาไปบูชาพระคาถาพันที่ปากลัด และได้ส่ง เสียดคนไทยที่รักใคร่สนิทชิดชอบกันว่า ในปีต่อ ๆ ไปเมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ให้ช่วยเก็บดอกบัว หลวงไว้ให้ที่วัดหลวงพ่อโตด้วยพวกตนจะมารับ จากนั้นพวกมอญจึงนำดอกบัวไปกราบนมัสการหลวงพ่อ โตแล้วก็เดินทางกลับถิ่นเดิม พร้อมกับดอกบัวอีกส่วนหนึ่งไปบูชาพระคาถาพันที่ปากลัดด้วย

ต่อมาเป็นประจำทุกปีเมื่อวันขึ้น 13 เดือน 11 ชาวบางพลีจะเตรียมข้าวปลาอาหารไว้ ต้อนรับแขกผู้มาเยือน รุ่งเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ก็เตรียมหาดอกบัวหลวงเพื่อไปนมัสการ องค์หลวงพ่อโต และให้ชาวมอญนำกลับไปบูชาพระคาถาพันที่ปากลัด ในเช้าวันนี้ชาวมอญจะพายเรือไป รับดอกบัวจากชาวบ้านบางพลีทั้งสองฝั่งคลองสำโรง ช่วงแรก ๆ การให้และการรับกระทำกันอย่างสุภาพ คือ ส่งและรับกันมือต่อมือ ก่อนจะส่งให้ต้องมีการอธิษฐานเสียก่อน และผู้รับก็ต้องพนมมือไหว้ขอบคุณ ส่วน ผู้ที่สนิทสนมคุ้นเคยก็จะโยนดอกบัวให้กันโดยไม่มีพิธีรีตอง เมื่อมีการปฏิบัติเช่นนี้นาน ๆ เข้าจึงค่อย ๆ กลายเป็นความนิยม การให้และรับมือต่อมือเลยเสื่อมไป จึงเป็นที่มาของการนำมาผูกพันในระยะเวลาหลังว่า “โยนบัว” แทนที่จะเรียกว่า “รับบัว”

การรับดอกบัวของคนต่างถิ่นจากชาวบางพลี จะเริ่มกันตั้งแต่เช้ามีดและไปสิ้นสุดตอนสาย จากนั้นชาวบ้านก็จะแยกย้ายกันกลับบ้าน ในระหว่างทางจะมีการพายเรือแข่งกันโดยไม่ต้องมีการตัดสิน และกติกาใด ๆ ต่อมาหน่วยงานราชการเกรงว่าประเพณีรับบัวจะสูญหายไป จึงได้ฟื้นฟูขึ้นใหม่ มีการเพิ่มกิจกรรมต่าง ๆ เข้าไปด้วย เช่น การแห่หลวงพ่โต การประกวดเรือสวยงาม มีการแจกข้าวต้มมัดแก่แขกที่มาร่วมงาน การจัดมหรสพ เป็นต้น ปัจจุบันประเพณีนี้ยังคงอยู่ และถือเป็นงานประเพณีสำคัญงานหนึ่งของจังหวัดสมุทรปราการ

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 4

1. ท่านคิดว่าประเพณีแข่งเรือของชาวภาคกลาง สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างไร
2. ให้ผู้เรียนไปค้นคว้าข้อมูลจากเว็บไซต์ หรือสัมภาษณ์ผู้รู้ ที่สามารถให้ความรู้ในเรื่องประวัติความเป็นมาของคำเรียกผู้ที่จะอุปสมบทว่า “นาค”

เรื่องที่ 5 วัฒนธรรมประเพณีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน มีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นแอ่งกระทะ ประกอบด้วยเทือกเขาคอยกั้นเป็นแนวเหนือถึงใต้ กีดขวางทางมรสุม จึงทำให้ภาคอีสานส่วนใหญ่ มีสภาพแห้งแล้ง ในฤดูน้ำหลากก็เกิดอุทกภัยเป็นประจำ เป็นเหตุให้ประเพณีวัฒนธรรมของภาคอีสาน ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาตนเอง ความผูกพันกับธรรมชาติ และความเชื่อเรื่องผีสงเทวดา หมอธรรม หรือ หมอพราหมณ์ ประเพณีวัฒนธรรมของภาคอีสานซึ่งเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เช่น ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ ประเพณีแห่ผีตาโขน เป็นต้น

5.1 ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ

1) ประวัติความเป็นมาและความสำคัญ

ประเพณีบายศรีสู่ขวัญของชาวอีสาน สันนิษฐานว่ามีวิวัฒนาการมาจากพิธีของพราหมณ์ เป็นการทำพิธีเพื่อเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับตัว เปรียบเสมือนผู้คอยดูแลประดับประดาชีวิตให้อยู่ด้วยความราบรื่น เป็นสุขสบาย ทำให้มีจิตใจที่มั่นคงเข้มแข็ง ปลอดภัยจากเคราะห์และสิ่งที่ไม่ดีทั้งปวง ชาวอีสานเห็นความสำคัญด้านจิตใจมาก ดังนั้น ในการดำเนินชีวิตแทบทุกอย่างจึงมักมีการสู่ขวัญควบคู่กันอยู่เสมอ จึงสามารถพบเห็นการสู่ขวัญทุกท้องถิ่นในภาคอีสาน สำหรับเวลา และโอกาสของการจัดประเพณีนั้นไม่มีการกำหนดที่แน่นอนว่าจะจัดเมื่อใด นิยมจัดในโอกาสต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น การเกิด การบวช การแต่งงาน การเจ็บไข้ได้ป่วย การต้อนรับตลอดจนถึงการเลี้ยงส่ง และการอวยพรในโอกาสต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล

ที่มา : <http://www.thatphanom.com>

ที่มา : <http://fws.cc/kankhom/index.php?topic=383.0>

2) วิธีปฏิบัติและพิธีกรรม

ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ ไม่ว่าจะทำให้ในโอกาสใดก็ตามสิ่งที่ต้องทำควบคู่กันคือ พาขวัญ หรือ ชั้นบายศรี (หมายถึง ภาชนะใส่เครื่องบูชาในการเรียกขวัญ) ทำด้วยใบตอง รูปทรงคล้ายกระทง มีลักษณะเป็นชั้น ๆ ขนาดเล็กใหญ่สลับขึ้นไปตามลำดับชั้น เป็น 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น หรือ 9 ชั้น แล้วแต่ความเหมาะสมและความประสงค์ของผู้จัดพิธี มีเสาปักตรงกลางเป็นแกน และเครื่องสังเวียงวางอยู่ในบายศรี เช่น ข้าวเหนียวหนึ่งปั้นเป็นก้อน สุรา ไก่ต้มทั้งตัว ประดับด้วยดอกไม้ธูปเทียน และไขขวัญเสียบอยู่บนยอด มีของใช้ประจำตัวของผู้รับขวัญ เช่น ผ้าห่ม กระจก หวี และด้ายมงคลสำหรับผูกข้อมือใส่พานหรือถาดเงินเป็นบริวารด้วย

การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ จะต้องมีหมอขวัญ หรือผู้ทำพิธีสู่ขวัญ โดยส่วนใหญ่มักเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ และมีความสามารถในการท่อง หรือสวดเป็นร้อย หรือคำประพันธ์เป็นภาษาถิ่นได้อย่างไพเราะน่าฟัง

เมื่อเตรียมอุปกรณ์ และผู้คนมาพร้อมกันแล้ว หมอขวัญจะจัดให้ผู้รับการสู่ขวัญนั่งพับเพียบหันหน้าเข้าสู่ชั้นบายศรี เริ่มพิธีโดยการช่วยกันยกพาขวัญขึ้น หมอขวัญ จะบอกกล่าววาทะ การสู่ขวัญให้ผู้ใด ด้วยเหตุใด แล้วจุดธูปเทียน เปิดจุกสุราพร้อมกับประนมมือสวดคำเรียกขวัญ หลังจากหมอขวัญทำขวัญเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะนำไขขาวต้ม ข้าวปั้น วางบนมือของผู้รับขวัญ จากนั้นหมอขวัญจะเอาด้ายมงคลมาผูกแขนพร้อมกับให้พร ขณะที่ผูกแขนผู้นั่งอยู่เบื้องหลังนิยมเอามือโຈท (ประคองแขน) ผู้กำลังผูกแขนให้เป็นการรวมพลังจิตเพิ่มมงคลแก่ผู้ที่ผูกแขนด้วย จากนั้นก็จะมีการรินสุราแจกจ่ายกันดื่มเพื่อเป็นฤกษ์มงคล และแสดงความยินดี ในบางแห่งเพื่อให้เกิดบรรยากาศที่ประทับใจและครึกครื้นยิ่งขึ้น จะจัดให้มีการฟ้อนรำประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ ที่เรียกกันว่า “รำบายศรีสู่ขวัญ” โดยมีการคิดประดิษฐ์ คำร้องคล้ายบททวยพรของหมอขวัญร้อยขวัญประกอบการรำรำตามศิลปะพื้นบ้าน

ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ เป็นประเพณีที่ชาวอีสานส่วนใหญ่ยังนิยมปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป เพื่อความเป็นสิริมงคล และช่วยส่งเสริมเพิ่มพลังจิตใจให้เข้มแข็ง เมื่อมีขวัญที่มั่นคง พลังใจที่เข้มแข็งดีแล้ว ย่อมส่งผลให้การประกอบภารกิจในหน้าที่นั้น ๆ บรรลุผลสำเร็จได้ตามความมุ่งหมาย เป็นการมอบความปรารถนาดี และดลบันดาลให้ผู้รับการทำพิธี ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องมีความสุข ความเจริญ จิตใจสงบสุข เกิดความรักใคร่สามัคคีกัน นับเป็นวัฒนธรรมที่ดีควรแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป

5.2 ประเพณีแห่ผีตาโขน

ที่มา : <http://news.nipa.co.th>

ที่มา : <http://board.palungjit.com>

1) ประวัติความเป็นมาและความสำคัญ

ประเพณีการแห่ผีตาโขน เป็นขบวนแห่รวมอยู่ในงานบุญพระเวส หรือภาคกลาง เรียกว่า เทศน์มหาชาติ และงานบุญบังไฟของภาคอีสาน โดยที่เฉพาะอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผีตาโขน จะสวมหน้ากากที่ทำจากวัสดุหาง่ายในท้องถิ่น เช่น หวดนึ่งข้าวเหนียว ก้านมะพร้าว ตกแต่งระบายสี เขียนหน้าตาให้น่ากลัว แต่งกายโดยใช้เศษผ้ามาตัดเย็บ มีอุปกรณ์ต่าง ๆ กระจ่าง กระจ่างแขวน แห่กันอย่างสนุกสนานในงานบุญพระเวส

ตามตำนานประเพณีผีตาโขน เล่าว่า ริมฝั่งแม่น้ำหมัน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งมี พระธาตุเจดีย์ศรีสองรักตั้งอยู่ เป็นที่สถิตของดวงวิญญาณชายหญิงคู่หนึ่งซึ่งรักกันมาก แต่ถูกผู้ใหญ่กีดกัน ทั้งสองจึงหนีเข้าป่าไปซ่อนตัวอยู่ในอุโมงค์ ต่อมาได้เสียชีวิตทั้งคู่ ชาวบ้านเชื่อกันว่า ดวงวิญญาณของคนทั้งคู่ไม่ได้ไปผุดไปเกิดที่ไหน ยังคงเผ่าดูแลและรักษาองค์พระธาตุศรีสองรักแห่งนี้อยู่ตลอดเวลา ปรากฏ เป็นเจ้าพ่อกวน และเจ้าแม่เทียม ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมาก เมื่อเวลาผ่านไปนานเข้าคนที่ตายไป ดวงวิญญาณก็จะไปขอเป็นบริวารแก่เจ้าพ่อกวน และเจ้าแม่เทียมมากขึ้น จึงเชื่อกันว่าปู่ตายาย และพ่อแม่ของพวกตนก็ไปอยู่ที่นั่นด้วย ครั้นเมื่อถึงเทศกาลบุญพระเวส ซึ่งเป็นเทศกาลทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ ชาวบ้านเชื่อว่า เมื่อมีบุญพระเวสบรรดาผีทั้งหลายก็จะออกมาแห่ขบวนกองบุญ หรือมารับส่วนบุญด้วยความดีใจ ผู้คนจึงมีการแต่งกายให้เป็นผี เมื่อมีการแห่ “พระอุปคุต” เป็นการแสดงออกทางกายให้รู้ว่าผีทั้งหลายกำลังได้รับการต้อนรับและได้รับส่วนบุญ ส่วนกุศลแล้ว

2) วิธีปฏิบัติและพิธีกรรม

2.1) การแต่งตัวและลักษณะหน้าตาของผีตาโขน ผู้ที่จะมาเป็นผีตาโขนนั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ชายตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยรุ่นที่ชอบความสนุกสนาน จะแต่งกายเป็นผีแบบต่าง ๆ ผีทุกตัวต้องสวม

หน้ากากที่ทำด้วยหวดหนึ่งข้างเหนียวสานด้วยไม้ไผ่หักพับขึ้นทำเป็นหมวกนำมาเย็บต่อกับส่วนโคนของ ก้านมะพร้าวซึ่งถูกถากให้เป็นหน้ากากผี ทาตกแต่งด้วยสีน้ำมัน เจาะรูให้เห็นดวงตา ช่องปากข้าง เติมจมูก ให้ยาวคล้ายวงช้างหรือปีกค้างคาว ส่วนเครื่องแต่งตัวส่วนใหญ่จะใช้เศษผ้าที่เหลือใช้มาเย็บต่อกันให้เป็น ผีนยาวใหญ่ บางคนก็เอามุ้ง ผ้าปูที่นอน หรือผ้าห่มเก่า ๆ ขาด ๆ มาคลุมร่างกายเพื่อปกปิดรูปร่าง ที่ แท้จริง จนไม่ทราบว่าเป็นใครคือ ผู้เล่นเป็นผีอยู่ข้างใน ทำให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้นสนุกสนาน

การแต่งตัวของผีตาโชนจะเน้นความน่ากลัว แต่วิธีการเดิน การเล่น การเต้น ตลอดจนการแสดงต่าง ๆ จะน่าดูมาก ทำให้บรรยากาศของงานเข้มข้น มีสีสันตื่นเต้น ผีบางตัวอาจมี กระจกหรืออุปกรณ์ผูกขาบ้าง ผูกเอวบ้าง เวลาเดินไปก็เดินไป สายเอวสายตะโพกไป ทำให้เกิดเสียงดัง “ปองแปง ๆ” สร้างตื่นเต้นให้แก่ตนเอง พรรคพวก และคนดูที่มาร่วมงาน

2.2) การประกอบพิธีกรรม ตามประเพณีก่อนที่จะมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ จะต้องอัญเชิญดวงวิญญาณของเจ้าพ่อกวน เจ้าแม่เทียม แสน (ผีรับใช้เจ้าพ่อกวน) และนางแตง (ผีรับใช้ เจ้าแม่เทียม) มาเข้าทรง เรียกคนที่เจ้าเข้าสิงสถิตว่า “คนทรง” เพื่อให้มารับรู้ และเป็นผู้นำในการทำพิธี

พิธีนี้มักจะทำหลังจากงานนมัสการพระธาตุศรีสองรักแล้ว ในระหว่างที่ทำพิธี ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีมักจะถามเรื่องราวหรือปัญหาต่าง ๆ เช่น การประกอบอาชีพ ฝนฟ้าจะตกต้องตาม ฤดูกาลหรือไม่ และที่ถามกันมากที่สุดคือ ความยากดีมีเงิน เป็นต้น เมื่อการซักถามพูดคุยกับผีเรียบร้อยแล้ว ก็จะเข้าสู่พิธีงานบุญพระเวส หรืองานเทศกัมมาชาติ ซึ่งจะจัดกัน 3 วัน 3 คืน ทั้งนี้ จะต้องเตรียมเครื่อง สักการะต่าง ๆ ให้พร้อม เช่น ดอกบัวหลวง ดอกบัวน้อย ดอกผักตบ ปืนใหญ่ ปืนน้อย ดาบใหญ่ ดาบเล็ก หอก กระจบอง ฉัตร พัดโบก ธงใหญ่ ตุ่มน้ำใบใหญ่ จอกแหน หล้าไทร กิ่ง หอย ปู ปลา ดอกไม้ ธูปเทียน เป็นต้น

- งานวันแรก เป็นวันเริ่มงานพิธี พวกแสน และคณะศรัทธาทั้งหลายจะ ช่วยกันจัดสร้างหอพระอุปคุต และทำกระทงเล็ก จำนวน 4 ใบ นำไปวางไว้ตามทิศทั้งสี่ บนหอหลวงมีร่มขนาดใหญ่กางกันไว้ ถือเป็นฤกษ์พิธี

- วันที่สอง เริ่มตั้งแต่เวลา 04.00 – 05.00 น. เป็นการทำพิธีอัญเชิญพระ อุปคุต ซึ่งสถิตอยู่ในแม่น้ำหมันขึ้นมาใส่พานแล้วตั้งขบวนแห่ไปยังหอพระอุปคุต พวกผีตาโชนก็จะออกมาร่วม ขบวนด้วย มีการบรรเลงและตีเครื่องดนตรีพื้นเมืองครึ้นเครงไปตลอดทาง ในขณะที่แสนจะทำพิธีเบิกฤกษ์ เบิกชัยที่หอพระอุปคุต จากนั้นจะอัญเชิญพระอุปคุตให้เคลื่อนขบวนแห่ไปยังโรงพิธีกรรม เพื่อทำพิธี บายศรีสู่ขวัญ เมื่อเสร็จพิธีบายศรีสู่ขวัญ ก็จะทำพิธีแห่ขบวนพระอุปคุตไปยังวัดโพนชัย ผีตาโชนก็จะทยอย กันเข้าร่วมขบวนทั้งเล่นทั้งเต้นและหยอกล้อกับคนดูอย่างสนุกสนาน

ตอนบ่าย จะมีพิธีแห่พระเวสสันดรไปวัดโพนชัย ในขบวนจะประกอบด้วย แสนผู้ถือพานบายศรีนำหน้าขบวนแห่พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์แทนพระเวสสันดร พระสงฆ์ 4 รูป เจ้าพ่อ

กวน เจ้าแม่เทียม บริวารของเจ้าพ่อกวน และเจ้าแม่เทียม และขบวนผีตาโขน ที่ร้องเล่นและบรรเลงเครื่องดนตรีพื้นเมืองอย่างสนุกสนานครึกครื้นไปตลอดทาง

- วันที่สาม เป็นวันงานประเพณีการทำบุญพระเวส หรือการทำบุญเทศน์มหาชาติพระเวสสันดรชาดก ทุกคนจะเข้าวัดทำบุญใส่บาตร เลี้ยงอาหารเช้า และเพลแก่พระสงฆ์ ฟังเทศกัมมหาชาติ ในวันนี้จะไม่มีการเล่นผีตาโขน

ประเพณีผีตาโขน เป็นการแสดงล้อเลียนบรรดาผีทั้งหลายที่จะออกมาจับส่วนบุญในงานบุญพระเวส และเป็นการแสดงความเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระธาตุศรีสองรัก ซึ่งเชื่อกันว่า ผีในพระธาตุนั้นมีวิญญาณของปู่ย่า ตายาย และพ่อแม่ของตนที่ตายไปแล้วอาศัยอยู่ที่นั่นด้วย จึงเป็นเหตุให้ประเพณีดังกล่าวยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้ เนื่องจากเชื่อว่าเป็นการบูชา และทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติของตนด้วยนั่นเอง

ที่มา : <http://www.ktc.co.th>

ที่มา : <http://learners.in.th/blog/phitahkon/403912>

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 5

ให้ผู้เรียนสรุปความรู้สั้น ๆ จากการศึกษาเรื่องที่ 5 วัฒนธรรมประเพณีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามหัวข้อ ต่อไปนี้

1. อธิบายความสำคัญของประเพณีบายศรีสู่ขวัญ
2. ประเพณีบายศรีสู่ขวัญจัดขึ้นในโอกาสใดบ้าง
3. ผู้ที่ทำหน้าที่ในพิธีบายศรีสู่ขวัญเรียกว่าอะไร และมีหน้าที่อย่างไร
4. ประเพณีแห่ผีตาโขนจัดขึ้นในเทศกาลใด
5. ผีตาโขนเป็นสัญลักษณ์แทนใคร
6. ผีตาโขนมีลักษณะอย่างไร

เรื่องที่ 6 การอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมประเพณี

วัฒนธรรมประเพณี เป็นมรดกที่สำคัญของชาติที่แสดงออกถึงความเป็นท้องถิ่นความเป็นไทย หล่อหลอมให้เกิดความรักความผูกพัน สร้างสรรค์ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ นอกจากนี้ ยังแสดงออกถึงเอกลักษณ์ ความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นจึงควรค่าที่ทุกคนต้องอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่ให้คงอยู่ต่อไป อาจสูญหายได้หากขาดการเอาใจใส่ในทางที่ถูกที่ควร การอนุรักษ์สืบทอด วัฒนธรรมประเพณี สามารถกระทำได้หลายวิธี คือ

1) ปลุกจิตสำนึกให้เด็ก เยาวชนไทยและคนไทยทุกคนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของ วัฒนธรรมประเพณี ถือเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องช่วยกันรักษา โดยการศึกษาวัฒนธรรมประเพณีให้ เข้าใจอย่างถูกต้อง

2) ร่วมกันเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณี โดยการศึกษาเรียนรู้และสืบทอด เช่น การเล่นดนตรีพื้นเมือง ของแต่ละภาค การพูดภาษาถิ่น การขับร้องเพลงไทยเดิม เป็นต้น

3) ครอบครั้ว ชุมชน สังคม ร่วมมือกันจัดตั้งชมรม สมาคม สถาบัน เพื่อจัดกิจกรรมอนุรักษ์ สืบทอดวัฒนธรรมประเพณี

4) สื่อมวลชนทุกประเภท เห็นความสำคัญที่จะศึกษาและเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้วัฒนธรรม ประเพณีเป็นประจำสม่ำเสมอ เช่น จัดรายการโทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น

5) สถาบัน องค์กรภาครัฐ และเอกชน ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี โดยเป็นผู้จัด หรือผู้สนับสนุนการจัดงาน ซึ่งนอกจากจะเป็นการส่งเสริมเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีแล้วยัง ถือเป็นส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย

6) รวบรวมและจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศทางวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละภาค เพื่อใช้เป็น ฐานความรู้ของสังคม การประชาสัมพันธ์

การเล่นดนตรีไทย

ที่มา : <http://www.oknation.net/blog/veerin/2009/01/06/entry-1>

ที่มา : <http://www.energyfantasia.com>

กิจกรรมท้ายเรื่องที่ 6

ในฐานะที่ท่านเป็นคนไทย ท่านจะสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีได้อย่างไรบ้าง
ให้อธิบายสั้น ๆ มาพอเข้าใจ

แนวเฉลยกิจกรรมท้ายบท

แนวตอบบทที่ 1

ข้อ 1. เป็นกิจกรรมศึกษาค้นคว้า ไม่มีแนวเฉลยกิจกรรม

แนวตอบบทที่ 2

เรื่องที่ 1 วัฒนธรรมประเพณีในภาคเหนือ

ข้อ 1 ประเพณีกินขันโตก เป็นการเชิญแขกมารับประทานอาหารแบบพื้นเมืองล้านนาไทย มีการแสดงมหรสพ หรือการละเล่นต่าง ๆ ในงานเลี้ยงด้วย เช่น การฟ้อนเล็บ การฟ้อนสาวไหม การฟ้อนดาบ เป็นต้น โดยทั่วไปประชาชนจะไม่นิยมกินขันโตก เพราะต้องมีอาหารหลาย ๆ อย่าง ทำให้เกิดความสิ้นเปลืองจนเกินไปสำหรับประชาชนที่มีฐานะยากจน จึงเป็นเหตุให้ประเพณีนี้เกือบสูญหายไป จนกระทั่งนายไกรศรี นิมมานเหมินทร์ ได้รื้อฟื้นขึ้นมาโดยนำมาใช้ในงานเลี้ยงส่งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ และมร.จอร์จ วิตนี จึงกลายเป็นประเพณีนิยมที่ชาวล้านนาไทย และหน่วยงานราชการต่าง ๆ นำมาใช้ในการเลี้ยงรับรองแขกผู้มาเยือน หรือแขกเมือง

ข้อที่ 2

1. วันสงกรานต์ หรือวันสงกรานต์ล่อง ตอนเช้าชาวบ้านจะช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือน เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ที่นอน หมอนมุ้งให้สะอาด ตอนบ่ายก็จะอาบน้ำ สระผม แล้วเอาน้ำขมิ้น ส้มป่อยมาลูบศรีษะ สวมเสื้อผ้าใหม่ ๆ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการปิดกวาดสิ่งเก่า ๆ สิ่งที่ไม่ดี รวมทั้งเสนียดจัญไรทั้งหลายให้ล่องลပ်ไปกับตัวสงกรานต์ เพราะเชื่อว่าหากได้ทำสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วจะทำให้ชีวิตมีความสดใส และพบแต่สิ่งดี ๆ ตลอดปีใหม่

2. วันเนา หรือวันเนา ในวันนี้ห้ามทำสิ่งที่ไม่เป็นมงคล ห้ามด่าห้ามพูดคำหยาบคาย หรือทะเลาะวิวาทกัน หากใครด่าหรือพูดคำหยาบปากจะเน่าจะเหม็นตลอดทั้งปี ผู้ที่ถูกด่าก็จะชวยตลอดทั้งปีเช่นกัน ตอนเช้าชาวบ้านจะไปตลาดซื้อข้าวของมาประกอบอาหารคาวหวาน เพื่อถวายพระและ เลี้ยงญาติพี่น้องในวันพระยววัน ตอนบ่ายมีการขนทรายเข้าวัด เพื่อก่อเจดีย์ทราย และทำตุง เพื่อถวายทานในวันพระยววัน มีการเล่นรดน้ำกันอย่างสนุกสนาน

3. วันพระยววัน ตอนเช้าจะทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ หรือที่เรียกว่า “การทานขันข้าว” เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ หรือญาติมิตรที่ล่องลပ်ไปแล้ว เมื่อเสร็จจากการทำบุญที่วัดก็จะเตรียมข้าวปลาอาหาร ไปมอบให้กับบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้ที่ตน

เคารพนับถือ ตอนสายชาวบ้านจะไปวัดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อถวายเจดีย์ทรายและสร่งน้ำพระ และนำตุ๊กตาไปปักบนเจดีย์ทราย จากนั้นก็ไปรดน้ำดำหัวเพื่อขอขมา และขอพรจากผู้อาวุโสที่เคารพนับถือ หรือผู้มีพระคุณแก่เรา เช่น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ครูบาอาจารย์ เป็นต้น

4. วันปากปี ตอนเช้าชาวบ้านจะไปวัดพร้อมกับนำ “สะทวง” (สะตวง) ใส่เครื่องบูชาพระเคราะห์ทั้งหลายพร้อมกับเสื้อผ้าของตนเอง คนในครอบครัว เพื่อบูชาพระเคราะห์ทั้งเก้า เพราะเชื่อว่าจะทำให้ตนเองและคนในครอบครัวปราศจากเคราะห์ตลอดทั้งปี รดน้ำดำหัวผู้ที่เคารพนับถือ

เรื่องที่ 2 วัฒนธรรมประเพณีในภาคใต้

ข้อที่ 1

ตัวตลกตลก หรือรูปกาก มีความสำคัญในการแสดงหนังตะลุงมาก เพราะสามารถดึงดูดคนดูได้ มีความผูกพันกับชีวิตของชาวบ้านมากกว่าตัวละครอื่น ๆ เนื่องจากบางตัวได้นำเอารูปร่างหน้าตา บุคลิกภาพของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ มาเป็นต้นแบบในการสร้าง พูดภาษาถิ่นได้ เปลี่ยยท่องบนหน้าตาจะผิดเพี้ยนจากคนจริงไปบ้าง แต่ละตัวมีเสียงพูด หรือสำเนียงโดยเฉพาะ ตัวตลกที่สำคัญ ๆ ได้แก่

1. อ้ายเท่ง เป็นคนชอบพูดจาโผงผาง ไม่เกรงใจใคร ชูส่าห์ผู้อื่นล้อเลียนเก่ง
2. อ้ายหนู้ย เป็นคนชอบคล้อยตามคนยุยงส่งเสริม แสดงความเชื่อออกมาเสมอ
3. นายยอดทอง เป็นคนเจ้าชู้ ปากพูดจาโอ้อวด ใจเสาะ ชี้ขลาด ชอบขู่หลอก พูดจาเหลวไหล ยกย่องตนเอง บ้ายอ ชอบอยู่กับนายสาว
4. นายสีแก้ว เป็นคนพูดซ้ำๆ ซดถ้อยซดคำ หากใครพูดล้อเลียนเกี่ยวกับเรื่องพระ เรื่องร้อน เรื่องจำนวนเงินมากๆ จะโกรธทันที
5. อ้ายสะหม้อ หนังกั้น ทองหล่อ เป็นคนพูดล้อเลียนผู้อื่นได้เก่ง ค่อนข้างอวดดี นับถือศาสนาอิสลาม แต่ชอบกินหมู ชอบดื่มเหล้า พูดสำเนียงเนิบนาบ รัวปลายลิ้น
6. อ้ายขวัญเมือง เป็นคนซื่อ บางครั้งแฝงไว้ซึ่งความฉลาด ชอบสงสัยเรื่องของผู้อื่น พูดจาเสียงหวาน
7. อ้ายโถ เป็นตัวตลกประกอบ ชอบร้องรำทำเพลง ชี้ขลาดตาขาว โกรธใครไม่เป็น ถือเอาเรื่องกินเป็นเรื่องใหญ่
8. ผู้ใหญ่พูน เป็นตัวตลกประกอบ ไม่มีลวดลาย ชอบยุยง โหม้อ้อวดเหยียด ชูตะคอกผู้อื่น ให้เกรงกลัว ธาตุแท้เป็นคนชี้ขลาดตาขาว ชอบแสร้งปั้นเรื่องฟ้องเจ้านาย พูดซ้ำๆ หนีบจมูก

ข้อที่ 2

ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ไม่มีแนวเฉลยกิจกรรม

เรื่องที่ 3 วัฒนธรรมประเพณีในภาคตะวันออกเฉียง

ข้อที่ 1

ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ไม่มีแนวเฉลยกิจกรรม

ข้อที่ 2

งานสวดพระอภิธรรมศพ งานทำบุญให้ผู้ตายเมื่อครบรอบแต่ละปี หรือโอกาสที่ลูกหลานระลึกถึงผู้ตาย จุดประสงค์เพื่อแสดงความรักความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ให้ผู้ตายมีความสุข เป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตาย และเสริมสร้างความรักสมัครสมานสามัคคีในญาติพี่น้อง

ข้อที่ 3

เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ ปล่อยสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย โรคภัยไข้เจ็บ และเสริมสร้างความรักสามัคคีของประชาชนทั้งสองฝั่งคลองบางพระ ด้วยความเชื่อที่ว่า องค์พญายม เป็นเทพเจ้า มีหน้าที่ควบคุมดูแลผู้ปีศาจมารร้ายทั้งปวงให้จับเก็บสิ่งของชั่วร้ายต่าง ๆ ตลอดจนโรคภัยไข้เจ็บ

ข้อที่ 4

เปลี่ยนแปลง เดิมชื่อ ประเพณีก่อทรายวันไหล มาเป็น ประเพณีวันไหล เนื่องจากปัจจุบันไม่มีการขนทรายเข้าวัดอย่างเช่นอดีต และแม่น้ำ ลำคลองต่าง ๆ มีสภาพตื้นเขินมาก

เรื่องที่ 4 วัฒนธรรมประเพณีในภาคกลาง

ข้อที่ 1

ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ไม่มีแนวเฉลยกิจกรรม

ข้อที่ 2

เป็นกิจกรรมศึกษาค้นคว้า ไม่มีแนวเฉลยกิจกรรม

เรื่องที่ 5 วัฒนธรรมประเพณีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ข้อที่ 1

เป็นการสร้างขวัญ และกำลังใจให้แก่ผู้รับ เสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็ง มีความเป็นสิริมงคล มีโชคมีลาภ มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงปราศจากเคราะห์ภัยอันตรายต่าง ๆ ทำการงานสิ่งใด ก็ประสบความสำเร็จ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความราบรื่น

ข้อที่ 2

จัดขึ้นใน 2 โอกาส ได้แก่ การสู่ขวัญเนื่องในเหตุดี เนื่องในโอกาสที่ได้รับโชคลาภหรือสิ่งที่พอใจ เช่น ได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่ง เด็กเกิดใหม่ แต่งงานใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ บวชพระ เป็นต้น และการสู่ขวัญเนื่องจากเหตุไม่ดี จัดขึ้นเพื่อเป็นการเสด็จเคราะห์เคราะห์ให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ ของหาย ได้รับความตกใจ หรือสะเทือนใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ภัยพิบัติ เป็นต้น

ข้อที่ 3

หมอบท้าวขวัญ เป็นผู้ทำพิธีการต่าง ๆ เช่น ผูกข้อมือ ท่องหรือสวดคำสู่ขวัญ เป็นต้น

ข้อที่ 4

งานบุญพระเวส และงานบุญบังไฟ

ข้อที่ 5

ผีที่อยู่ในพระธาตุศรีสองรักออกมารับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกหลาน หรือผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ทำบุญไปให้ในงานบุญพระเวส

ข้อที่ 6

สวมหน้ากากผีทำจากหวดหนึ่งข้างเหนียวที่ทากดแต่งด้วยสีน้ำมัน เจาะรูให้เห็นดวงตา จมูก ยาวคล้ายวงช้าง หรือปีกค้างคาว หน้าตาน่ากลัว ห่มร่างกายด้วยเศษผ้าผืนยาวใหญ่ มุ้ง ผ้าปูที่นอนหรือผ้าห่มเก่า ๆ ขาด ๆ ผีบางตัวอาจมีกระป๋องหรืออุปกรณ์อื่น ๆ ผูกขาบ้าง ผูกเอวบ้าง เวลาเดินไปก็เดินไปสายเอวสายตะโพกไป ส่งเสียงดังปองแป้ง ๆ

เรื่องที่ 6 การอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมประเพณี

ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ไม่มีแนวเฉลยกิจกรรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม. ม.ป.ป.. *ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น 75 จังหวัด*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:
<http://www.m-culture.go.th>. (สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2554). *ความรู้เรื่องหนังตะลุง*.
ม.ป.ป.. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:
<http://www.nangtalung.com/nangtalung.htm>. (สืบค้นเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2554).
- ชนันท์ สุวรรณทอง. 2543. *108 ประเพณีไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภูมิไทย.
- ชลียา ศรีสุกใส. ม.ป.ป.. *วันสำคัญ ประเพณี การละเล่นของไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์
พีบีซี จำกัด.
- ชนากิต. 2543. *ประเพณี พิธีมงคล และวันสำคัญของไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ปิรามิต.
- บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล. 2544. *ประเพณีอีสานและเกร็ดโบราณคดีอีสาน*. ขอนแก่น:
หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- ประเพณีท้องถิ่น*. ม.ป.ป.. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.trangzone.com/index.php>.
(สืบค้นเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2554).
- ประเพณีแห่พญายม*. ม.ป.ป.. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:
<http://www.bangphrachon.go.th/pdfdoc/0430-01.pdf>. (สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์
2554)
- ฝ่าย เจริญสุข. ม.ป.ม.. *ชื่อนี้มีที่มา ชุด ประเพณีไทย เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพื่อนเรียน.
- มณี พยอมยงค์. 2529. *วัฒนธรรมไทยล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท โรงพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. 2539. *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้
ฉบับต้นแบบ*. ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
- ยิ่งยง เรื่องทอง. 2542. *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย*. อุบลราชธานี: คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- รัชนิกร เศรษฐรัฐ. 2523. *สังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.
- วรวิธ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ. 2549. *วิถีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- วาสนา บุญสม. 2548. *ศิลปวัฒนธรรมไทย สายใยอดีต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปิรามิต.
- สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร. 2537. *บันทึกประเพณีไทยภาคกลาง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ดอกหญ้า.
- _____. 2538. *บันทึกประเพณีไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

สามารถ จันทรสุริย์ กรรณีย์ อัญชูลี. 2543. *ประเพณีไทยในปัจจุบัน*. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย (น.ส.พ. ฟ้าเมืองไทย)

สาร สารทัศนานันท์. 2540. *พิธีสู่ขวัญและคำสู่ขวัญโบราณอีสาน ฉบับสมบูรณ์*. เลย.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. 2552. *แบบเรียนสาระพัฒนาสังคม รายวิชาศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค.

_____. 2552. *แบบเรียนสาระพัฒนาสังคม รายวิชาศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค.

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2548. *ชุดการเรียนรู้ทางไกล หมวดวิชาพัฒนาสังคม และชุมชน (เล่ม 2) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)

สำลี รักสุทธี. 2544. *สืบสานตำนานงานบุญประเพณีอีสาน*. กรุงเทพมหานคร: หจก.รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.

เสถียรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน). 2540. *ประเพณีต่าง ๆ ของไทย*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ครั้งที่ 4 (ฉบับปรับปรุงและเพิ่มเติม): องค์การค้าของคุรุสภา.

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

1. นายประเสริฐ	บุญเรือง	เลขาธิการ กศน.
2. นายวัชรินทร์	จำปี	รองเลขาธิการ กศน.
3. นางมาริสา	โกเศษโยธิน	ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ

ผู้กร่างและเรียบเรียง

1. นางสาวนริสา	ณ นคร	สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้
2. นางกัญญา	สระใหญ่	ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กลุ่มเป้าหมายพิเศษ

คณะบรรณาธิการ

1. นางสาวสุพัตรา	โทวารากา	สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้
2. นางสาวนริสา	ณ นคร	สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้
3. นางสาววราลี	แพรคล้าย	สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้
4. นางกัญญา	สระใหญ่	ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กลุ่มเป้าหมายพิเศษ
5. นางสาวประภาภรณ์	คำโสภาส	ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กลุ่มเป้าหมายพิเศษ

ผู้พิมพ์ต้นฉบับ/ออกแบบปก

นางสาวพรรณราย	ดำขำ	ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กลุ่มเป้าหมายพิเศษ